

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN/BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
2001:26

Från boklådor till agentbyrå
Läsfrämjande åtgärder för barn och ungdomar
i Jämtlands läns glesbygd åren 1997 - 1999

AGNETA FORSLING JANSSON

Svensk titel: Från boklådor till agentbyrå
- läsfrämjande åtgärder för barn och ungdomar i Jämtlands
läns glesbygd åren 1997-1999

Engelsk titel: From bookboxes to Internet detective agency
- measures to encourage reading among children and youth
in sparsely populated regions in the county of Jämtland
during 1997-1999

Författare: Agneta Forsling Jansson

Färdigställt: 2001

Handledare: Kerstin Rydsjö, kollegium 3

Abstract: The purpose of this master thesis is to examine how librarians/cultural workers act in projects in order to stimulate and promote reading among children and youth in sparsely populated regions in the county of Jämtland during a period of three years, and if/how these projects differ. The examination is based upon the progress of these projects in four of eight communities. Four librarians and two cultural workers have been interviewed in order to get their view of the proceedings of the projects.

The results indicate that the four communities all made up plans for three years but in different ways. They mainly collaborated with the school but also with the board of children's health and the preparatory school. Some of the projects were initiated by the county library, directing to all or to some of the communities. One community addressed one of their projects to the Sami school. The second community's projects especially presumed participation and activity from the teachers and pupils to succeed. The third community used their book mobile for the project "Bok & Film", and the fourth community based one big project, "Åre Agentbyrå", upon the use of the Internet.

In the master thesis I came to the conclusion that book mobiles and the Internet are effective tools to reduce difficulties with the long distances in the region. In my investigation there are mainly two communities that reduce long distance between people and libraries in these ways.

Nyckelord: läsprojekt, glesbygd, barnbibliotekarier, läsfrämjande verksamhet, lässtimulans, bokbussar, Internet

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Introduktion	1
1.2 Bakgrund till ämnesval	2
1.3 Syfte och problemformulering	2
1.4 Frågeställningar	3
1.5 Avgränsningar	3
1.6 Metod och material	3
1.6.1 Metod	3
1.6.2 Material	7
1.7 Läsfrämjande - lässtimulans	7
1.8 Uppsatsens disposition	7
2 Bakgrund till stödet	9
2.1 Larmrapporten	9
2.2 Regeringens förslag	10
2.3 Betänkande och beslut	10
2.4 Villkor för statsbidraget	10
2.5 Det läsfrämjande stödet permanentas	11
2.6 Samverkande lagar och förordningar	12
2.6.1 Bibliotekslagen	12
2.6.2 De kulturpolitiska målen	13
2.6.3 Läroplaner	13
3 Litteraturstudier	15
3.1 Barn, unga och läsning	15
3.1.1 De tre biblioteken	16
3.1.2 Böcker omkring och inom oss	17
3.1.3 Internet och bokförmedling	18
3.2 Kultur- och fritidsvanor	19
3.2.1 Förändringar i läs- och medievanor	19
3.2.2 Tonåren	21
3.2.3 Skilda världar	21
3.2.4 Att vara ung i Jämtland	22
3.3 Glesbygd	23
3.3.1 Exempel på litteraturförsörjning	23
3.3.2 Norges glesbygd och folkbibliotekspolitik	24
3.4 Bibliotekarierollen i förändring	24
3.5 Sammanfattning	25
4 Kommunernas bidragsansökningar för lässtimulerande arbete	27
4.1 Jämtlands län	27
4.1.1 Jämtlands läns bibliotek	27
4.2 Presentation av kommunerna och deras planerade projekt	27
4.2.1 Härjedalens kommun	27
4.2.2 Ragunda kommun	29
4.2.3 Strömsunds kommun	30

4.2.4 Åre kommun	31
4.3 Sammanfattning	31
5 Intervjuredovisning	33
5.1 Redovisning av intervju med barnbiblioteks- konsulentent	34
5.2 Redovisning av intervjuer med bibliotekarier/ kulturarbetare	38
6 Diskussion och slutsatser	47
6.1 De länsövergripande projekten	47
6.2 Kommunernas projekt skiljer sig åt	48
6.3 Att överbygga svårigheter	49
6.3.1 Bokbuss	50
6.3.2 Internet	51
6.4 Samarbete med BVC och barnomsorg	52
6.5 Samarbete med skolan	53
6.6 Bibliotekarierollen	55
6.7 Slutsatser	56
6.8 Förslag till vidare forskning	57
7 Sammanfattning	58
Käll- och litteraturförteckning	61
Otryckta källor	61
Tryckta källor	61
Elektroniska källor	63
Bilagor	
Bilaga 1 : Introduktionsbrev inför intervjuer	
Bilaga 2 : Intervjumanual till barnbibliotekskonsulent	
Bilaga 3 : Intervjumanual till bibliotekarier/kulturarbetare	

1 Inledning

Vad sker när vi läser? Ögat följer svarta bokstavstecken på det vita papperet från vänster till höger, åter och åter. Och varelsen, natur eller tankar, som en annan tänkt, nyss eller för tusen år sen, stiger fram i vår inbillning. Det är ett underverk större än att ett sädeskorn ur faraonernas gravar förmåtts att gro. Och det sker var stund.
(Olof Lagercrantz 1985, s 7)

1.1 Introduktion

Den litterära världen har upplevt två revolutioner, som har haft avgörande betydelse för boken och det tryckta ordet, dels boktryckarkonstens tillkomst på 1440-talet, dels elektronikens och informationsteknikens utveckling under 1980- och 90-talen. Mellan dessa två tidsepoker har boken varit det dominerande mediet för litteraturkulturens spridning och dess värderingar, enligt Hertel (1995). Bokbranschens villkor har varit både goda och dåliga från krigsslutet på 1940-talet och fram till vårt decennium, men boken har befäst sin kulturpolitiska betydelse under dessa år, mycket tack vare välfärdens utveckling, satsningen på utbildning, folkbildning och utgivning av kvalitetsböcker i pocketutgåva. Hertel menar att tiden efter andra världskriget var läsning fritidsintresset nummet ett för ungdomar. Tack vare högkonjunkturen efter kriget satsades det alltmer på barn- och ungdomskultur under de kommande årtiondena. Högkonjunkturen höll i sig under 1960- och 70-talen, då olika litterära och kulturella alternativ blomstrade i bokens värld såsom bibliotekens utveckling med fler och större avdelningar, bokbussar, biblioteksfilialer, bokcaféer, alternativa förlag och bokklubbar. Kulmen på denna litterära bokkultur uppstod på 1980-talet, innan den revolutionerande elektroniska informationstekniken började att visa sin genomslagskraft. Samtidigt inträffade andra kriser i bokens värld, som bidrog till en tillbakagång för bokbranschen och läsning av böcker. Bokmarknaden sviktade. Bibliotekens sparkrav bidrog till kraftig nedgång av bokinköp. Läsarna svek boken, då deras intresse i stället riktades mot andra medier. Speciellt väl märks tillbakagången genom den nya ungdomskulturen. ”*Det er et kulturskred fra bogstaver til billeder og musik*”. (ibid, s 13ff)

På grund av de oroväckande signalerna om barns och ungdomars minskande intresse för läsning, den nedåtgående försäljningen av barn- och ungdomslitteratur och de minskande boklånen på våra bibliotek till denna grupp, gav dåvarande kulturminister Margot Wallström hösten 1995 i uppdrag åt Statens kulturråd¹ att utreda barnboksmarknaden i Sverige (Barnbokens ställning 1996:1, s 7). Denna utredning mynnade ut i rapporten *Barnbokens ställning – inom biblioteksväsendet och inom barnomsorgen, 1996:1*. Med rapporten som grund och efter förslag om åtgärder fattade Sveriges riksdag den 19 december 1996 beslutet att införa ett statligt bidrag till Sveriges kommuner för insatser att stimulera och öka barns och ungdomars läsintresse. (Riksdagen 1997b, s 160, mom. 9)

---

¹ I uppsatsen används omväxlande Statens kulturråd och Kulturrådet

Ändamålet med dessa insatser var i korthet att stödja inköp av barn- och ungdomslitteratur till folk- och skolbibliotek med en summa av 25 miljoner kronor att fördelas till landets kommuner årligen under en period av tre år med början år 1997. Avsikten med de pengarna var att öka tillgången till litteratur för barn och unga på biblioteken samt att stimulera deras intresse för att läsa böcker. En annan del av bidraget med en summa av 5 miljoner kronor med avsikten att främja läsning bland barn och ungdomar kunde endast sökas av organisationer, föreningar och institutioner med verksamhet inriktad på barn och ungdomar. Den delen avsågs att användas i projekt, kampanjer eller enstaka arrangemang med läs- och skrivfrämjande inriktning. (Hågård 1997a)

1.2 Bakgrund till ämnesval

Under min studietid på Bibliotekshögskolan i Borås kom jag i kontakt med det nya statliga bidraget 1998 under kursen ”Människans förhållande till bibliotek”. Under kursen diskuterades dessa åtgärder i momentet ”Bibliotekens utåtriktade verksamhet : barn och ungdomar”. När jag så genom mitt arbete på Jämtlands läns bibliotek² ingick i gruppen från Jämtland som på Bok- & Biblioteksmässan i Göteborg 22-25 oktober 1998 visade och marknadsförde projektet ”Bok & Film” (Eriksson 1999), vars avsikt är att stimulera film- och läsintresset bland barn och unga i Jämtlands läns glesbygd, aktualiserades ändamålen med bidragsmiljonerna för mig. Jag blev intresserad av hur bidraget användes och började fundera över vilka särskilda problem det kan innebära att arbeta lässtimulerande i glesbygd. Jag valde därför att i denna magisteruppsats skriva om de lässtimulerande åtgärderna för barn och ungdomar som bedrivs i Jämtlands läns glesbygd med utgångspunkt från det statliga bidraget som jag beskrivit ovan. En viktig anledning till att jag valt just Jämtlands län är att jag är bosatt där och känner mig förtrogen med området.

I uppsatsarbetet har jag intresserat mig för fyra av de åtta kommunerna i Jämtlands län.

1.3 Syfte och problemformulering

Syftet med denna uppsats är att utifrån utsagor från bibliotekarier/kulturarbetare undersöka hur de arbetar i läsfrämjande projekt för barn och ungdom i Jämtlands läns glesbygd. Projekten finansieras genom det statliga bidrag som infördes 1997 för insatser att stimulera och öka barns och ungdomars läsintresse under en period av tre år. Jag vill också få en uppfattning om dessa projekt skiljer sig åt och i så fall hur. Skillnader som är intressanta att belysa är projektens olika utformningar och målgrupper. Intressant är också skillnader i användandet av bokbuss och Internet i projekten för att överbygga avstånden i glesbygden samt samarbete med olika personalkategorier i detta arbete.

Min problemformulering lyder:

Hur arbetar bibliotekarier/kulturarbetare med läsfrämjande projekt för barn och ungdom i fyra av Jämtlands läns glesbygdskommuner, och kan man urskilja skillnader i projekten kommunerna emellan?

---

² I uppsatsen används omväxlande Jämtlands läns bibliotek och Länsbiblioteket

1.4 Frågeställningar

Jag har följande frågeställningar:

- Hur arbetar bibliotekari­er/kulturarbetare för att öka läslusten hos barn och ungdom i Jämtlands läns glesbygd?
- Finns det skillnader i de olika kommunernas sätt att arbeta i läsfrämjande projekt, i så fall vilka?
- Hur används bokbuss och Internet i projekten?
- Vilka personalkategorier samarbetar i det läsfrämjande arbetet?

1.5 Avgränsningar

I Jämtlands län ingår åtta kommuner: Berg, Bräcke, Härjedalen, Krokom, Ragunda, Strömsund, Åre och Östersund. För att detta uppsatsarbete inte ska bli alltför omfattande har jag valt att begränsa min undersökning till att gälla fyra av dessa kommuner och göra arbetet till en ”glesbygdsuppsats”. De fyra kommunerna är Härjedalen, Ragunda, Strömsund och Åre.

Eftersom uppsatsen handlar om hur de statliga bidragsmiljonerna kommit till användning i glesbygden i Jämtlands län har jag valt bort Östersunds kommun. Övriga kommuner har jag valt bort beroende på olika orsaker såsom att de antingen

- haft stor personalomsättning under de år som undersökningen gäller, med följd att projekten inte haft tillräcklig kontinuitet
- inte sökt pengar för alla tre åren
- inte varit berättigade att söka bidrag alla åren på grund av nedskärningar av bokanslagen

De kommuner som kvarstår ligger dels åtskilda på ett stort geografiskt avstånd, dels upplever jag att de har intressanta projekt med inbördes olika variationer. Jämtlands läns bibliotek kommer naturligt med i undersökningen eftersom man därifrån samordar projekt som hela eller delar av länet arbetar med. Länsbiblioteket bistår även med hjälp vid kommunernas bidragsansökningar samt planering av enskilda projekt.

Jag har även valt att avgränsa undersökningen till projekt som riktas mot barn och ungdomar i åldern 0 – 16 år, därmed ingår inte gymnasieelever i uppsatsarbetet.

1.6 Metod och material

1.6.1 Metod

För att nå ett lyckat resultat i ett uppsatsarbete fordras att författaren använder sig av rätt vetenskaplig metod för ändamålet. Begreppet metod är omfattande till sin innebörd. Ejvegård (1996, s 29) gör åtskillnad på vetenskaplig metod och vetenskaplig teknik, där han menar att metod är ett vetenskapligt sätt för författaren att närma sig och behandla det ämne han avser att undersöka och skriva om. Metoden löper genom hela uppsatsen och sätter sin prägel på den. Författaren kan i sin metod exempelvis välja mellan att formulera hypoteser, göra vissa jämförelser, göra förutsägelser eller göra en beskriv-

ning av något fenomen. Med vetenskaplig teknik åsyftar Ejvegård sättet som författaren använder för att samla in material till sitt arbete och metod. Det kan exempelvis ske genom enkäter, intervjuer, litteraturstudier och innehållsanalys.

Om jag applicerar Ejvegårds innebörd av vetenskaplig metod på detta arbete blir det en kombination av beskrivande och jämförande slag. Uppsatsen genomförs av en beskrivning av bidragsmiljonerna och deras användning i Jämtlands län samt en jämförelse mellan de fyra kommunernas sätt att arbeta med olika lässtimulerande projekt med de pengarna som ekonomisk grund.

Kvalitativ och kvantitativ metod

Inom samhällsvetenskapen finns två olika metodiska angreppssätt, beroende på den information forskaren undersöker, mjukdata eller hårddata, menar författarna Holme och Solvang (1997). De skiljer då på kvalitativ och kvantitativ metod. Kvalitativ metod har i huvudsak ett förstående syfte med närhet till den källa som informationen hämtas från. Här förekommer knappast någon grad av formalisering. Kvantitativ metod däremot är i grunden formaliserande och strukturerande och präglas av kontroll från forskaren, som då tar hjälp av statistiska mätmetoder. (ibid, s 13f)

Enligt Holme och Solvang bygger kvalitativ metod på riklig information om ett litet antal undersökningsenheter, och ger därigenom en helhetsbild av den undersökta situationen. Intresset inriktas på sammanhang och strukturer såsom exempelvis i djupintervjun. En sådan metod är följsam i sin återvinning genom närheten till det levande och ger forskaren möjlighet att komplettera informationen efterhand. (ibid, s 76ff) Författarna menar också att den närhet som uppstår mellan forskaren och intervjupersonen i en djupintervju kan vara ett problem, då den skapar bestämda förväntningar mellan dem. Forskaren kan också uppleva situationen på ett felaktigt sätt genom att inte förstå signaler och nyanser under intervjuens gång. Pålitligheten i informationen kan på grund av detta bli mindre här än i en kvantitativ metod. Forskaren måste vara medveten om att sådana situationer kan uppstå och bör under intervjun försöka att agera så att problemen undviks. (ibid, s 94)

Metodval

Vid en jämförelse mellan kvalitativa och kvantitativa vetenskapliga metoder faller det sig naturligt för mig att använda en kvalitativ intervjumetod för denna uppsats. Det är en metod som jag anser passar in på mitt problemområde, eftersom jag i min undersökning utgår från frågor inom ett specifikt område för projekt i några kommuner med avsikt att få information från ett begränsat antal personer. Trots de svårigheter som finns i samband med kvalitativ intervjumetod finner jag den vara det bästa medlet i min undersökning för att få veta vilka åtgärder och verksamheter de utvalda kommunerna arbetar med i de olika projekten. Jag anser att det för detta arbete är lagom med fem djupintervjuer och eventuellt någon kort telefonintervju för att komplettera bilden. Det kan då gälla frågor som inte blivit ställda eller frågor som inte blivit tillräckligt belysta under intervjuerna. Orsaken till att jag valt fem djupintervjuer är att kvalitativ metod härvid bygger på att forskaren undersöker en liten population som ger stora mängder information. Detta är vad jag avser med min intervjuundersökning. Vid ett större antal djupintervjuer blir materialet så omfattande att det inte står i relation till uppsatsens planerade omfång.

Population och urval

Mitt urval av population för undersökningen avgränsas till personal med biblioteksanknytning. Det är en homogen grupp utifrån ett biblioteksperspektiv och passar in på min undersökning. Jag anser att den gruppen har riklig och nyanserad kunskap om det område och de företeelser som jag är intresserad av för mitt arbete. Jag har därmed valt bort lärare, elever, föräldrar och övriga personer som berörs av arbetet med bidragsmiljonerna. Kriterier för urvalet var att intervjupersonerna skulle ha varit delaktiga i planeringen av projekten och ansökningarna av bidragspengarna samt att de skulle ha god kännedom om arbetets fortskridande i projekten. Jag har intervjuat barnbiblioteks-konsumenten på Jämtlands läns bibliotek för att få en inblick i hur Länsbiblioteket arbetar gentemot biblioteken i länets kommuner. Jag har också intervjuat biblioteks- och kulturchefen i Härjedalens kommun samt deras barnbibliotekarie, bibliotekarier i kommunerna Ragunda och Strömsund samt barnkultursamordnaren i Åre kommun. Samtliga har varit delaktiga i arbetet med läsfrämjande projekt i de fyra utvalda kommunerna under den tidsperiod som min undersökning gäller.

Under min intervju med biblioteks- och kulturchefen i Härjedalen blev jag uppmärksam på att barnbibliotekarien där just då arbetade med ett lässtimulerande projekt, som kunde vara intressant för min undersökning. Jag fick en kort, spontan intervju med henne, vilket förklarar varför jag gjorde två intervjuer i Härjedalen.

Intervjuer

Min kontakt med de intervjuade personerna i de fyra kommunerna inleddes med ett brev, där jag beskrev min situation och meddelade mitt förestående telefonsamtal för tidsbokning inför intervjun (bilaga 1). Den inledande kontakten med barnbiblioteks-konsumenten skedde muntligen. Det var mest naturligt eftersom vi tjänstgör på samma arbetsplats.

Vid min inledande kontakt med dåvarande kulturchefen i Åre hänvisades jag till kommunens barnkultursamordnare med förklaringen att hon arbetade med det enda projektet i kommunen som var värt att omnämnas i en magisteruppsats. Därför är det projektet ”Åre Agentbyrå” som med sitt annorlunda arbetssätt representerar den kommunen.

Intervjufrågorna var av sådan karaktär att svaren tillsammans med projektplanerna i kommunernas ansökningshandlingar skulle täcka in frågeställningarna i uppsatsen. Jag frågade bl.a. om hur valen av projekt och samarbetspartners gick till samt hur arbetena fortlöpte i de olika projekten. Jag ställde även frågor om hur tillgången till personalresurser var i projekten och om man upplevde några svårigheter med att bedriva läsfrämjande arbete i glesbygd.

Jag har rest ut till intervjupersonerna i respektive kommun för att göra intervjuerna på deras arbetsplatser. På grund av de stora avstånden i Jämtlands län har jag avsatt en arbetsdag för varje intervjutillfälle. Det blev slutligen totalt sex intervjuer - fem djupintervjuer och en spontan, kort intervju - som samtliga spelades in på kassetband. Dessa förvaras nu i mitt hem. Vid alla intervjuer, utom den spontana, utgick jag från en intervjumanual (bilagor 2 & 3), som jag har sammanställt utifrån mina frågeställningar. Eftersom jag har intervjuat personer med inriktning på olika målgrupper har jag gjort

två likartade manualer med frågor anpassade till deras respektive arbetsområde: länet och kommunerna.

Icke-anonymitet

Det kan vara intressant för andra att veta hur man i Jämtlands län arbetar för att öka läslusten hos barn och ungdomar med hjälp av bidragsmiljonerna. Därför har jag valt att i uppsatsen namnge både de kommuner och de projekt som ingår i undersökningen. Där ingår dessutom det unika projektet "Åre Agentbyrå", som förmodligen är välkänt i den svenska biblioteksvärlden. Det har då visat sig vara svårt att anonymisera de personer som jag har intervjuat. Enligt Hartman (1993, s 128f) skall forskaren ha medgivande från medverkande personer om det inte är möjligt att anonymisera undersökningsmaterialet. Jag har tillfrågat intervjupersonerna i min undersökning och fått medgivande från samtliga att ha en öppen redovisning genom att namnge dem.

Analys

Efter att ha skrivit ut alla intervjuer ordagrant översände jag dem till respektive informant för eventuella kommentarer. I samband med det passade jag på att ställa tillägsfrågor som jag inte fått belysta vid mina samtal. Vid den fortsatta analysen av intervjuerna har jag valt att göra två separata intervjupresentationer utifrån de två manualerna. Detta för att få ett överskådligt helhetsintryck i intervjurapporten. Analysen i sin helhet har jag lagt upp dels utifrån de olika projektens kronologi, dels utifrån vissa valda teman som jag anser har betydelse för uppsatsens frågeställningar.

Nackdelar

Ett problem, som kan finnas i undersökningen, är att mina två roller - yrkesrollen och forskarrollen - sammanblandas av mig såsom författare både under intervjuerna och vid intervjurapporteringen. Det beror på att jag tjänstgör som barnbibliotekarie på Jämtlands läns bibliotek och därmed har nära samarbete med den intervjuade barnbibliotekskonsultanten. Det kan ha satt sin prägel på intervjun, och materialet kan därmed ha vinklats av mig. Risken finns att även intervjuerna med uppgiftslämnare ute i kommunerna har påverkats av min tjänstgöring genom de intervjuades vetskap om var jag arbetar. Dessa problem är dock något som jag är medveten om och i största möjliga mån har försökt att undvika i arbetet med uppsatsen.

Litteraturstudier

Litteratursökningar och litteraturstudier inom området innefattas också i uppsatsarbetets metod. Tidigare erfarenheter och kunskaper i ämnet är värdefulla att inhämta och ta till sig för att i arbetet vidga perspektiven och få en större förståelse för ämnet. I litteraturstudierna ingår även statliga dokument och rapporter inför bakgrundskapitlet om stödet. Bland de databaser som jag har använt finns Libris, ERIC och nordisk BDI-index. I ERIC och Libris fick jag många träffar på titlar inom litteratursociologi och i nordisk BDI-index fann jag användbar litteratur om glesbygd. Jämtlands läns biblioteks elektroniska katalog har varit till god hjälp liksom sökningar på Internet. Riksdagstryck och mycket av övrig litteratur har funnits tillgängligt på Jämtlands läns bibliotek.

1.6.2 Material

Materialet för uppsatsen består av intervjuer (se 1.6.1) med personer som på något sätt har arbetat med de lässtimulerande och läsfrämjande projekten i de kommuner som ingår i undersökningen. Som material har jag även de fyra kommunernas ansökningshandlingar för bidrag. Bifogade till de handlingarna finns bilagor med respektive kommuns plan för läsfrämjande projekt. De bilagorna utgör ett viktigt material i arbetet med uppsatsen eftersom de innehåller redogörelser och planering av de projekt man tänkt sig att arbeta med. Tillgång till dessa handlingar har jag haft på Jämtlands läns bibliotek under januari 2000. Denna materialinsamling och analys var klar inför intervjuerna.

1.7 Läsfrämjande - lässtimulans

I uppsatsen förekommer begreppen läsfrämjande och lässtimulans. De finns också i det statliga dokument utfärdat av Siv Hågård angående villkor för bidragsmiljonerna, men utan någon klar definition om skillnader. Hon skriver angående villkor för de 25 miljoner kronorna:

Avsikten med bidraget är att öka tillgången till litteratur för barn och unga på folk- och skolbiblioteken samt att stimulera barns och ungdomars intresse för att läsa böcker.
(Hågård 1997a)

och angående villkor för de 5 miljoner kronorna:

Avsikten med bidraget är att förstärka det statliga stödet till bokinköp genom att under 1997 även fördela bidrag för att främja läsning bland barn och ungdomar.
(ibid)

Jag väljer att i uppsatsen ge de båda begreppen samma innebörd, d.v.s. att inspirera och uppmuntra barn och ungdomar till läsning och att öka deras intresse för böcker. Detta sker dels genom ökad tillgång till litteratur, dels genom riktade aktiviteter.

1.8 Uppsatsens disposition

Uppsatsen består av åtta kapitel samt källförteckning och bilagor.

- Det första kapitlet är inledning. Här finns avsnitt såsom bakgrund till ämnesval, syfte, problemformulering, frågeställningar samt beskrivning av material och metod. Betydelsen av begreppen läsfrämjande och lässtimulans i uppsatsen finns beskrivet här.
- Kapitel två ger det statliga stödet en bakgrund. Det består av avsnitt som beskriver processen från larmrapport, regeringens förslag, betänkande och beslut till villkor för statsbidraget. Samverkande lagar och förordningar till bidragets tillkomst finns också beskrivna här.
- Kapitel tre behandlar litteraturstudier och tidigare forskning.
- I kapitel fyra finns en beskrivning av de fyra kommunerna och deras planer för de läsfrämjande arbetena med bidragsmiljonerna som grund. Här ingår även en kort

- presentation av Jämtlands län och Jämtlands läns bibliotek.
- Uppsatsens femte kapitel består av intervjueredovisningar. Här ingår redovisningar av intervjuer med barnbibliotekskonsulenterna vid Jämtlands läns bibliotek samt representanter för biblioteken i kommunerna Härjedalen, Ragunda, Strömsund och Åre.
  - I det sjätte kapitlet ingår diskussion av resultaten, slutsatser samt förslag till vidare forskning.
  - Kapitel sju består av en sammanfattning av uppsatsen i sin helhet.

2 Bakgrund till stödet

2.1 Larmrapporten

Upphovet till det statliga stödet för att stimulera och öka läsintresset hos barn och unga låg hos en grupp som representerade barnens intresseområden inom böcker och läsning. Där ingick Bertil R. Widerberg och Gertrud Widerberg i Barnbarnens Kulturfond, Christina Björk och Ulf Stark från Svenska Barnboksakademin, Sonja Svensson från Svenska Barnboksinstitutet och barnbibliotekarien Anne Ljungdahl. De gjorde en uppvaktning hos kulturminister Margot Wallström i september 1995 och pekade på de oroväckande tendenserna i samhället som visade på barns minskade läsning, såsom att försäljningen av barnböcker minskat för tredje året i rad och att bibliotekens utlåning av barnböcker minskat trots en ökning av antalet barn i landet. Den positiva utvecklingen för barnkulturen under 1970- och 80-talen har förbytts till sin motsats inom området under senare år. Statens kulturråd fick i oktober 1995 uppdraget av regeringen att göra en studie över barnbokens ställning på bokmarknaden, inom biblioteksväsendet och inom barnomsorgen. (Barnbokens ställning 1996:1, s 7)

Som tidigare nämnts (se 1.1) resulterade studien i en rapport utarbetad av bibliotekskonsulent Siv Hågård, *Barnbokens ställning – inom biblioteksväsendet och inom barnomsorgen, 1996:1*. Rapporten, som kan betecknas som en larmrapport inom området, besannade de farhågor och signaler som varit tydliga i vårt samhälle under senare tid: antal lån till barn och ungdomar på våra bibliotek hade sjunkit, upplagor och försäljning av barn- och ungdomslitteratur hade minskat och även tiden som gruppen avsätter för läsning hade minskat. (ibid, s 9)

I rapporten lägger Kulturrådet fram förslag till åtgärder som i korthet går ut på att:

- bibliotek, skolor och barnomsorg ska ges möjligheter att köpa in kvalitetslitteratur till ett billigt pris
- föräldrar, lärare och personal inom bibliotek, barnhälsovård, barnomsorg m. fl. får information om barnböcker
- starta upp fort- och vidareutbildning om barns behov av böcker och om barns språkutveckling
- stödja forskning och metodutveckling inom området.

(ibid, s 13)

Beträffande bibliotekens ekonomiska svårigheter framförs det i rapporten att biblioteken samtidigt med alla besparingar och nedskärningar i sina verksamheter har tvingats att använda avsevärda belopp till att bygga upp sin informationsteknologi och kompetensutveckling på IT-området. Någon motsättning mellan boken och den nya elektroniska tekniken föreligger emellertid inte. Tvärtom, läsförståelse och läskunnighet är en förutsättning för att barnen ska kunna tillgodogöra sig den nya tekniken och de nya medierna. (ibid)

2.2 Regeringens förslag

Regeringen lade fram ett förslag till att ett nytt statsbidrag införs fr.o.m. år 1997 för inköp av litteratur till folk- och skolbibliotek. Detta i syfte att stimulera till ökad läsaktivitet hos barn och unga genom en ökad tillgång till litteratur. I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att 25 miljoner kronor anvisas för det nya stödet. Ett bidrag som alla landets kommuner erbjuds att söka med vissa förbehåll (se 2.4). Fördelningen av stödet sker genom Statens kulturråd. Till grund för förslaget ligger en promemoria utarbetad våren 1996 på Kulturdepartementet (dnr Ku96/1221/Ko). (Regeringens prop.1996/97:3, s 52ff)

Regeringen lade även fram ett förslag att i budgetpropositionen skulle en summa på 5 miljoner kronor avsättas engångsvis för läsfrämjande verksamheter för barn och unga. Medel som borde finnas tillgängliga för Kulturrådet att disponeras för bidrag till litterära ändamål i läsfrämjande syfte genom arbete i föreningar och organisationer. (ibid, s 54f)

2.3 Betänkande och beslut

Förslagen behandlades i Kulturutskottets betänkande. Med anledning av de oro- väckande signalerna på området var utskottets uppfattning att det snarast möjligt borde vidtagas åtgärder för att främja barns och ungdomars läsning och tillgång till litteratur i syfte att vända den nedåtgående trenden. Utskottet ställde sig därför positiv till regeringens förslag att inrätta en ny stödform för inköp av litteratur till folk- och skolbibliotek samt därtill kopplad aktiv läsfrämjande verksamhet och tillstyrkte därmed förslaget. Utskottet betonade samtidigt att staten inte övertar ansvaret från kommunerna utan i stället ställer krav i enlighet med de uppställda stöd villkoren. Vidare ansåg utskottet att bibliotek och skolor ska ha friheten att själva välja den litteratur som de har behov av. (Riksdagen 1997a, s 74f)

Riksdagen antog Kulturutskottets förslag om ett nytt statligt bidrag för att stimulera och främja läsaktiviteter bland barn och ungdomar den 19 december 1996. (Riksdagen 1997b, s 160, mom. 9)

2.4 Villkor för statsbidraget

I ett PM från Statens kulturråd, utfärdat av Siv Hågård 1997 01 14, beskrivs villkoren för det nya statsbidraget om 25 miljoner kronor. Syftet med bidraget är att öka tillgången till litteratur för barn och ungdom på folk- och skolbibliotek samt att stimulera målgruppens intresse för att läsa böcker. Bidraget, som kan sökas av kommun, skall användas till inköp av främst barn- och ungdomslitteratur men även till inköp av vuxenlitteratur i de fall den främjar ungas intresse för läsning. Ansökan skall godkännas av kommunstyrelsen, och kommun kan ansöka endast en gång per år. Högst tre år kan ansökan avse, vid flerårsbidrag skall ansökan prövas varje år. Statsbidraget betalas ut för ett år i sänder med lägst 50.000 kronor och högst 1.200.000 kronor beroende på kommunstorlek. För att erhålla bidrag för det år ansökan gäller måste kommunen ha avsatt minst lika mycket pengar till inköp av böcker till folk- och skolbibliotek som

föregående års bokanslag. Den del av anslaget som gäller litteratur för barn och unga får inte heller minska. (Hågård 1997a)

Ansökan skall följas av en redogörelse för hur kommunen tänkt sig att arbeta med lässtimulerande åtgärder för barn och unga. I planen bör anges vilka målgrupper man ämnar rikta sig mot, olika former av läsaktiviteter man tänkt sig samt vilka personalresurser man avsatt för arbetet. Här bör också anges exempel på hur samverkan kan ske mellan bibliotek, skola och barnomsorg. Ansökan med planen skall kompletteras med utdrag ur beslutsprotokoll från ansvarig facknämnd samt ett yttrande av kommunstyrelse i de fall ansökan insänts av kommundelsnämnd eller motsvarande. (ibid)

Här finns också en beskrivning för de 5 miljoner kronor som fördelas för att främja läsning bland barn och ungdomar. De pengarna kan sökas av föreningar, institutioner och organisationer som bedriver verksamhet mot barn och ungdom. Bidraget skall avse sådan verksamhet som har som mål att förmedla litteraturen och språket till barn och unga. Man kommer att prioritera samarbetsprojekt. (ibid)

En sammanställning över villkoren finns att läsa i *Förordning om statsbidrag till folkbibliotek, SFS 1996:1608*.

2.5 Det läsfrämjande stödet permanentas

I utredningen *Boken i tiden* (1997) lyfter man fram betydelsen av marknadsföring och menar att det inte finns någon heltäckande information om den årliga barnboksutgivningen. Det finns ett stort behov av att föra ut kunskap om de barnböcker som finns att tillgå, i synnerhet som staten satsar stora summor på de lässtimulerande insatserna. Man föreslår att Statens kulturråd tillförs 2 miljoner kronor för att i samarbete med Svenska Barnboksinstitutet sammanställa en barnbokskatalog att spridas till föräldrar och andra vuxna som arbetar med barn. En sådan katalog kan vara en god grund för att påbörja olika läsfrämjande åtgärder för barn och unga. För att öka tillgången bör den även läggas ut på Internet³. (*Boken i tiden* 1997, s 291ff)

Staten införde ett utgivningsstöd för litteratur 1975. Stödet är möjligt att sökas av förlag för kategorierna skönlitteratur för vuxna, skönlitteratur för vuxna i svensk översättning, facklitteratur för vuxna samt barn- och ungdomslitteratur. Under budgetåret 1995/96 var de litteraturstödda titlarna, facklitteratur ej inräknat, 639 till antalet. (ibid, s 403 ff)

Utredningen uppmärksammar dessa litteraturstödda titlar, som staten stöder genom produktion och utgivning, men där distributionen förbises. Biblioteken, som är en naturlig kanal för att tillgängliggöra denna litteratur genom sin centrala roll i det läsfrämjande arbetet, har oftast inte ekonomiska möjligheter att köpa in allt. Därför föreslår man i utredningen att 300 exemplar av varje litteraturstödd titel kostnadsfritt skall distribueras till länsbiblioteken, som i sin tur fördelar dem till de 288 kommunala folkbiblioteken. (ibid, s 277ff)

---

³ URL: <http://www.kur.se> Barn & ungdom : Barnbokskatalogen

Vikten av barnbibliotekskonsulenternas arbete i läsfrämjande syfte för barn understryks i utredningen. Man föreslår att Kulturrådet tilldelas medel att fördela länsvis, där barnbibliotekskonsulenterna har en stor roll att, i samarbete med barn- och skolbibliotekarier samt personal inom barnhälsovård och barnomsorg, ge information om böcker och läsning och sprida kunskap om läsningens betydelse. (ibid, s 295f)

Regeringens nya förslag, Regeringens prop.1997/98:86, stämmer i stort sett överens med bokutredningens. De nya statliga stöden för att öka läsaktiviteten hos barn och ungdom har rönt mycket stor uppmärksamhet. Statens kulturråd fick sammanlagt in 353 ansökningar om nära 40 miljoner kronor det första året. Stödformen ger impulser till egna initiativ och utveckling av nya samarbetsformer mellan olika aktörer och yrkesgrupper i samhället. I samband med tilldelning av bidragen har flera läsfrämjande samarbetsprojekt mellan folk- och skolbibliotek, barnomsorg och barnhälsovård kommit igång och utvecklats. (Regeringens prop.1997/98:86, s 23ff)

Regeringen ser den oroväckande utvecklingen med minskad bokläsning bland barn och unga och anser att staten bör öka sitt ansvar för läsfrämjande verksamhet. Mot denna bakgrund bör stödet på 5 miljoner kronor för läsfrämjande insatser riktat mot barn och unga permanentas. Dessutom bör medel anslås för produktion och distribution av en barnbokskatalog. I budgetpropositionen för år 1999 föreslås att 6,8 miljoner kronor anvisas för dessa lässtimulerande insatser. (ibid)

2.6 Samverkande lagar och förordningar

Hittills har jag i detta kapitel beskrivit den politiska processen från larmrapporten till beslutet om bidragsmiljonerna samt gällande villkor. Men det finns även andra organ som har medverkat till bidragets tillkomst och utformning, som jag anser bör nämnas i detta sammanhang. Hit hör bibliotekslagen, de kulturpolitiska målen, 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet, Lpo 94, samt Läroplan för förskolan, Lpfö 98.

2.6.1 Bibliotekslagen

I vårt land har tillkomsten av en bibliotekslag diskuterats under många år. Den debatten mynnade till slut ut i att regeringen i propositionen 1996/97:3 lade fram förslag till en bibliotekslag. Förslaget berodde till stor del på att biblioteksservicen för allmänheten på så många håll i landet drastiskt försämrats under senare år. I förslaget påtalar man att det grundläggande biblioteksuppdraget är att främja intresset för läsning, litteratur och kunskapssökande samt att nätverk och elektroniskt datalagrad information skall hållas tillgängliga för medborgarna. I propositionen lägger kulturutredningen vidare fram förslaget att särskild uppmärksamhet skall ägnas åt barn och ungdomar avseende deras behov av bl.a. böcker och informationsteknik. För att denna biblioteksservice åt barn och ungdomar ska säkerställas föreslår man en särskild paragraf i lagen. (Regeringens prop. 1996/97:3, s 206ff)

En bibliotekslag, som omfattar hela det allmänna biblioteksväsendet, infördes den 1 januari 1997. Här finns texten i 9 § *"Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik*

och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning". I bibliotekslagens 8 § framgår även att särskild uppmärksamhet skall ägnas åt bl.a. minoriteter. (Bibliotekslag 1996)

2.6.2 De kulturpolitiska målen

Anna-Greta Leijon blev utsedd av Kulturdepartementet att fr.o.m. den 9 december 1996 vara särskild utredare med uppdrag att kartlägga situationen för boken och kulturtidskriften i Sverige. (Boken i tiden 1997, s 3)

Samtidigt som bibliotekslagen och barnboksmiljonerna fastställdes fattade riksdagen den 19 december 1996 beslut om de kulturpolitiska målen, som var ett resultat av Kulturutredningens arbete.

De kulturpolitiska målen är:

1. att värna yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för alla att använda den
  2. att verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande
  3. att främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet och därigenom motverka kommersialismens negativa verkningar
  4. att ge kulturen förutsättningar att vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft i samhället
  5. att bevara och bruka kulturarvet
  6. att främja bildningssträvanden
  7. att främja internationellt kulturutbyte och möten mellan olika kulturer inom landet.
- (ibid, s 28)

En av utgångspunkterna för arbetet i utredningen om boken och kulturtidskrifterna var de kulturpolitiska målen, där inte minst de som berör demokratin var viktiga. De punkter som hör samman med bibliotekens och skolornas läsfrämjande insatser är de som handlar om "*att värna yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för alla att använda den*" (punkt 1) samt "*att främja bildningssträvanden*" (punkt 6). (ibid)

2.6.3 Läroplaner

Lpo 94

I läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, *Lpo 94*, finns mål och riktlinjer som säger att för att eleverna ska kunna tillgodogöra sig kunskaper och använda dem i framtiden måste de behärska språket och läsning.

I läroplanen anges att skolan ska förmedla kunskaper som är viktiga för samhällets medborgare. Hit hör att varje elev skall utveckla ett rikt och nyanserat språk och förstå betydelsen av att vårda sitt språk. I skolans ansvar ligger att alla elever som har genomgått grundskolan skall behärska det svenska språket, kunna lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift. (Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna [1994], s 9f)

Lpfö 98

Förskolan fick sin läroplan 1998, *Lpfö 98*. Läroplanen fastställer mål som förskolan skall sträva mot att uppnå vad gäller det enskilda barnet, dess utveckling och lärande. (Läroplan för förskolan 1998, s 3f)

Bland förskolans uppdrag ligger att förbereda barnen för ett liv i ett samhälle som förändras i snabb takt och som har ett rikt informationsflöde. För det fordras förmåga till samarbete, kunskapsinhämtande och kommunikation. Det får barnen genom den förberedande vägledningen förskolan ger. I läroplanen framhålls att förskolan skall sträva mot att ge varje barn stimulans till språkutveckling och att tillvarata dess nyfikenhet för tal och skrift. (ibid, s 10f)

3 Litteraturstudier

3.1 Barn, unga och läsning

Varför är det så viktigt att barn tidigt kommer i kontakt med böcker och läsning? Författaren och debattören Lars Hesslind (1993) har framfört sin stora oro över att barnen i vår tid är på väg att förlora språket. I *Halta pegasens ägg* skriver han att språkhandikappen är livsdanande och formar barnen till individer utan möjlighet att själva påverka sina liv i en positiv riktning. De lässvaga barnen kommer ständigt i underläge, utan chans att själva välja sin framtid på grund av de bromsande och utvecklingshämmande effekter som ett läshandikapp innebär. Tillgång till det svenska språket är en förutsättning för att kunna tillgodogöra sig kunskap, och det är ett av de viktigaste verktygen till ett fullgott liv. Inte minst viktigt är detta för invandrabarnen, menar Hesslind. (ibid, s18, 62f)

Helen Amborn och Jan Hansson (1998), båda verksamma inom skolan, har gemensamt givit ut boken *Läsglädje i skolan* där de lyfter fram frågorna
varför barn ska läsa och varför man aktivt måste låta skönlitteraturen spela en avgörande roll i undervisningen. (ibid, s 11)

Boken handlar om grundskolans år 4-6 och hur man där aktivt kan arbeta med litteratur och läsning. I en tillbakablick pekar de bl.a. på att skönlitteraturen lyftes fram i Lgr-80, där den fick en framträdande roll inte bara som färdighetsämne utan också som ett bildningsämne. Kulturarvet uppmärksammades. I den senaste läroplanen, Lpo 94, framförs, menar författarna, att ett aktivt deltagande i samhället förutsätter läskunnighet och att man får lust att lära och utveckla fantasin genom att läsa litteratur. (ibid)

Amborn och Hansson pekar på att ett av skolans mål bör vara
att utbilda kritiska läsare som förmår värdera texter så att de kan välja vilka texter de vill läsa. (ibid, s 16)

Här menar de också att läroplanen för fram hur viktigt det är att barnen får en insikt om att skilja mellan författaren och berättaren i en text och att kunna skilja mellan fiktion och verklighet. (ibid)

Författarna presenterar fem tunga skäl till varför barn bör läsa skönlitteratur. Ett av dessa är att läsningen har stor betydelse för språkutvecklingen. Föräldrarnas liksom förskolepersonalens läsinsatser före sjuårsåldern är viktiga, eftersom hälften av en människas ordförråd bildas innan barnet har fyllt sju år. Här kan samtal kring en bild eller en text ha lika stor betydelse som själva högläsningen, enligt författarna. De menar också att en hög grad av passiv mediakonsumtion såsom TV- och videotittande och datorspel hämmar barnet i den muntliga kontakten med kamrater i lekar o. dyl. (ibid, s 18ff)

Andra skäl att läsa är att öva upp förmågan att skapa inre bilder och att utveckla tankeverksamheten, enligt Amborn och Hansson. Läsningen ger stimulans till barnets begreppsbildning, och via en utvecklad tankeverksamhet får barnet även en empatisk

begåvning. De framhäver också värdet av skönlitteraturen i en jämförelse med facklitteratur. Många faktauppgifter finns beskrivna i mänskliga sammanhang i skönlitterära böcker. Sist men inte minst viktigt är det väldigt roligt att läsa, framför Amborn och Hansson. Läsning ger lust och glädje. (ibid, s 21ff)

3.1.1 De tre biblioteken

Kristian Wåhlin och Maj Asplund Carlsson (1994) har i sin bok *Barnens tre bibliotek* beskrivit läsvanor hos svenska barn i åldern 9-12 år. Boken ingår i en större studie, ”*Gummi-Tarzan på biblioteket. Varför vissa böcker är populära*”. Studien presenteras i boken. Författarnas främsta uppgift var att ta reda på varför vissa böcker är så populära hos barn, ibland mot vuxnas smak och experters uppfattning. (ibid, s 9ff)

Jag ska inte närmare gå in på forskningsresultaten här, men finner att litteraturforskare med läsinriktning alltmer har uppmärksammat de sociala miljöer som omger läsningen och hur viktigt samtalet är om det som barnen läst, för att deras läsförmåga ska utvecklas. Genom samtalet får läsarna också bearbeta sina tankar och känslor som uppkommer genom läsningen. Författarna menar att läsning av fiktionsprosa inte längre kan betraktas som en isolerad aktivitet, den ingår i ett större mönster med social påverkan och mänskliga aktiviteter. De ser ett mönster i det sätt som barnen möter böckerna och hur deras bokmiljö ser ut. Enligt författarna är det främst tre faktorer/miljöer som påverkar barnen i deras val av böcker: hemmet med föräldrarna, kamraterna samt skolan/biblioteket. Utifrån dessa tre kontaktytor får de tre miljöerna benämningarna ”familjebiblioteket”, ”kompisbiblioteket” och ”samhällsbiblioteket”. (ibid, s 81ff)

”Familjebiblioteket” har en stor betydelse för barnens kontakt med litteraturen. Genom skillnader på tillgång av och intresse för böcker i olika hem utgår författarna från att klassbakgrunden spelar en stor roll för barnens läsintresse. (ibid, s 114f)

Det andra biblioteket, ”kompisbiblioteket”, ser författarna som den starkaste miljön av de tre för stimulans av bokläsning bland barnen (ibid, s 152). Barnen lånar och byter sinsemellan böcker som ofta saknas i samhällsbiblioteket. Författarna ser den läsningen som något av en motkultur till skolans och bibliotekets gängse boksmak. De kan här se mönster av en ungdomskultur, som yttrar sig som ett motstånd mot den vuxna, etablerade världen och dess värderingar bl. a. genom att barnen väljer litteratur som lärare och bibliotekarier tar avstånd från. (ibid, s 117ff)

Författarna finner i ”samhällsbiblioteket” att bibliotekariernas roll som bokförmedlare direkt till barnen ser ut att ha övertagits av lärarna. Det sker främst genom högläsning i skolan, läsning av s.k. bänkböcker och hemböcker samt samtal och tips om böcker under lektioner eller i annan skolmiljö. Bibliotekspersonalens förmedlande roll genom boktips uppfattas som mycket liten i undersökningen. Däremot fyller den en indirekt förmedlande roll genom tips till lärare och sammanställning av boklådor. (ibid, s 139f)

I den kulturpolitiska målsättningen finns målet att stimulera människor till bokläsning, enligt Wåhlin och Asplund Carlsson. I undersökningen finner de att en grupp på ungefär en femtedel av skolbarnen inte är bokläsare och att det är mycket angeläget att en sats-

ning på aktiv bokläsning inriktas på dessa barn, ”småläsarna”. Även ”mellanläsarna”, en grupp på 60 procent, bör det satsas aktivt på för att öka deras läsintresse. ”Storläsarna”, gruppen på 20 procent som är de mest aktiva läsarna, får inte glömmas bort. De behöver fortsatt stimulans och ett rikt utbud av litteratur för att inte tappa sitt läsintresse, menar författarna. (ibid, s 152f)

3.1.2 Böcker omkring och inom oss

Den engelske barn- och ungdomsboksförfattaren Aidan Chambers (1995) är även en ivrig förespråkare för att barn och ungdomar tidigt kommer i kontakt med litteratur och läsning. I boken *Böcker omkring oss – om läsmiljö* påtalar han hur viktig miljön kring läsningen är, och han ger exempel på hur bibliotekarier och lärare kan väcka barnens intresse för läsning i skolan. Han menar att bokläsande påverkar våra liv på flera plan: känslomässigt, moraliskt och intellektuellt samt att vårt beteende därvid är beroende av vilka böcker vi läser, hur vi läser dem och hur vi tar dem till oss. (ibid, s 53)

Det finns många faktorer i läsmiljön som samverkar för barnens positiva utveckling som läsare. Chambers pekar främst på fyra sådana i *”Läsandets cirkel”*:

1. Valmöjlighet – ett bra bokbestånd med god tillgång, tillgänglighet, presentation och skyltning.
2. Läsning – tid till läsning, både tyst läsning och högläsning.
3. Gensvar/Återverkan – boksamtal, prat om böcker, reaktion på det lästa.
4. Stöd från vuxna.

(ibid, s 11)

Valet av böcker påverkas av många olika faktorer, skriver författaren. Tillgången till böcker måste vara god, liksom att de böcker som finns att tillgå är lockande och inbjuder till läsning. Hur böckerna exponeras och presenteras för läsaren är också viktigt för att väcka läslust hos unga. (ibid, s 12f) Biblioteket i skolan fyller en central roll för elevernas tillgång till böcker, och är en förutsättning för att hålla deras läsintresse vid liv. Chambers menar att för att skolbiblioteket ska uppfylla alla krav och vara maximalt utnyttjat fyller skolbibliotekskonsulenterna en viktig funktion som rådgivare och samarbetspartner för de biblioteksansvariga i skolan. (ibid, s 22ff)

Förutom bibliotekspersonalen bör även eleverna vara delaktiga vid arbetet med bokinköp, skriver Chambers. Det kan ske genom att alla klasser i skolan diskuterar och kommer överens om vilka böcker de vill ska köpas in. På så sätt känner eleverna ansvar och delaktighet i en demokratisk process och får även intresse för litteratur och läsning. (ibid, s 26ff)

Rummet för läsning och tiden som avsätts för läsning är viktiga för barnens läsintresse, poängterar Chambers. För att barnen ska kunna koncentrera sig i sin läsning fordras att det i skolan finns ett tyst ställe, där de kan läsa ostörda. (ibid, s 37ff) Lästiden är än mer viktig, menar författaren. Den är ett av grundvillkoren för en god läsmiljö, och bör återkomma regelbundet både i det dagliga skolarbetet och i hemmiljön under helger och skollov. Oavsett hur lästiden disponeras av eleverna, så blir de allt bättre på att läsa ju mer tid som avsätts till det. (ibid, s 45ff)

Även högläsning för barn är nödvändig för deras utveckling till läsare, och det bör förekomma under hela skoltiden, skriver Chambers. Genom att barnen lyssnar till texter, som läraren eller andra elever läser, blir de förberedda att ta till sig texter för att kunna läsa på egen hand. De lär sig också att tolka texter genom att lyssna till dem, och de får en lust till att fortsätta att läsa själva. Högläsning har även den poängen att många elever får höra texter som de aldrig annars skulle komma i kontakt med. (ibid, s 65ff)

Liksom Wåhlin och Asplund Carlsson ser Chambers kamratpåverkan som en mycket viktig faktor till att barn läser. Barnen ger varandra tips om böcker som de har läst, och inspirerar då till bokval som kamraterna kanske aldrig annars skulle göra. (ibid, s 43)

Boksamtals betydelse ger Aidan Chambers (1998) exempel på i boken *Böcker inom oss – om boksamtal* (ibid, s 13ff). Han menar att om barn ska bli goda läsare ingår i deras läsmiljö även samtal om läsoplevelser. På det sättet väcks barnens intresse för vidare läsning, och deras vyer för litteraturen vidgas. I boken vidareutvecklar Chambers två idéer kring läsandet:

Nyckeln till läsandet ligger i att man samtalar om det man läst.

Vi vet inte vad vi tycker om en bok förrän vi pratat om den. (ibid, s 17)

I ett boksamtal utkristalleras tre beståndsdelar som samtalet bygger på, enligt Chambers: entusiasm (en person smittar av sitt gillande eller ogillande om en läst bok till andra i gruppen), uppfattning (man gör tolkningar av en text) samt mönster (hur berättelsen är uppbyggd). Sammantaget, menar Chambers, är det läsarnas behov och känslor som styr samtalet i gruppen och som blir till ett gemensamt begrundande över författarens berättelse. (ibid, s 18ff)

3.1.3 Internet och bokförmedling

I magisteruppsatsen *Bokförmedling på Internet* av Maria Björnberg och Malin Fransson (1998) visar det sig vara möjligt att sprida boktips med hjälp av informationsteknik. Här beskrivs ett projekt med en klass i åk 9, där eleverna via en egen hemsida använder Internet till att föra ut tips om böcker som de läst. Syftet med uppsatsen var att se om det är möjligt att i skolan förnya bokförmedlingen med hjälp av Internet. Det var ett sätt att få pojkar mer intresserade av böcker och läsning samt att öka flickornas intresse och kunskaper om datorer och Internet. Författarna menar att den nya informationstekniken möjliggör spridning av information utan geografiskt beroende.

I o m den nya informationstekniken och dess möjligheter så är informationen inte bunden geografiskt längre, det viktiga är inte var man är utan hur man hanterar den nya situationen så att alla resurser tas tillvara. För att utnyttja alla resurser, mänskliga som materiella, optimalt krävs ett samarbete. (ibid, s 58)

Det framgår att eleverna var mycket positiva till arbetet i projektet, som byggde på deras aktiva medverkan.

Hela klassen blev mycket intresserade av Internet och tyckte att det kändes vettigt att arbeta med verkliga problem som uppstår i ett konkret praktiskt arbete. De tyckte att det var kul att ha en verklig uppgift att arbeta med. (ibid, s 59)

Många elever i undersökningen sade sig ha fått ökat intresse för läsning, enligt författarna. De menar att intresset för Internet kan ha smittat av sig till intresse för läsning av böcker. (ibid, s 61)

3.2 Kultur- och fritidsvanor

3.2.1 Förändringar i läs- och medievanor

Enligt Kulturrådets larmrapport *Barnbokens ställning* (1996) har barns och ungdomars läsvanor förändrats under senare år (se 1.1). De största orsakerna till detta är kommunernas stora besparingar under de senaste åren inom skola, barnomsorg och bibliotek. En av de mest oroväckande orsakerna är bristen på insikt och kunskap i kulturfrågor hos de styrande i nya nämnd- och förvaltningsorganisationer, vilket fått till följd att nedskärningar inom biblioteksverksamheten har skett kortsiktigt och utan vidsynthet på många håll. Barnfamiljernas försämrade ekonomi och köpkraft och det faktum att boken och läsningen har fått ökad konkurrens från utbudet av andra medier är andra orsaker som bidragit till de negativa trenderna. Barnen är en viktig målgrupp för de alltmer växande multimedieföretagen och boken betraktas i dag som ett medium bland många andra. (ibid, s 9ff)

I rapporten betonas följande faktorer som bidragande orsak till den negativa utvecklingen:

- barnfamiljerna har fått en försämrad ekonomi
  - kvinnornas frekvens av förvärvsarbete har ökat
  - kommunerna har tvingats till hårda ekonomiska besparingar
  - personalen inom barnomsorgen har minskat i antal
  - barngrupperna inom barnomsorgen har blivit större
  - bokbussar har dragits in och biblioteksfilialer har lagts ned
  - barnverksamheten prioriteras inte längre på biblioteken
  - skolbiblioteksverksamheten prioriteras inte på skolorna
  - barnens intresse riktas mot andra medier, främst TV
- (ibid, s 9).

Uppfattningen om de förändrade läs- och medievanor hos barn och unga förstärks i en annan av Kulturrådets rapporter, *Barns och ungdomars kultur* (1998). Här framgår att de flitigaste utövare och konsumenter av kultur i Sverige är barnen och ungdomarna. Befolkningsgruppen upp till 15 års ålder är den grupp som mer än andra har besökt någon kulturinstitution, läst en bok, utövat någon form av konstnärlig verksamhet eller själv ha författat någon text. I kulturpolitiken prioriteras insatser för unga högt, och de framhävs som en viktig målgrupp i olika utredningar och uttalanden. Den gemensamma riktlinjen för de satsningarna från stat, landsting och kommuner är de kulturpolitiska målen från 1974 och 1996. (ibid, s 7)

1995/96 uppgick de ekonomiska resurser som satsades på kulturverksamhet för barn och ungdom i landet till cirka 3,5 miljarder kronor. Det är en fjärdedel av de samlade budgetarna i stat, landsting och kommuner. Det motsvarar förhållandet till befolkningsandelen på drygt 22 procent som utgörs av gruppen 0-17 år. Här dominerar områdena

inom bibliotek och musik (främst musikskolan) med kostnader på 1,4 respektive 1,2 miljarder kronor. En ansevärd del av hushållens privata konsumtion av kultur och media svarar gruppen ungdomar för. De är storkonsumenter av tidskrifter, böcker, video- och biofilmer, videoapparater, musikanläggningar, CD-skivor etc. Denna privata kultur- och mediakonsumtion motsvarar förmodligen mer än de ekonomiska resurser som det allmänna står för, enligt rapporten. (ibid)

De ekonomiska besparingarna och omstruktureringarna under 1990-talet, som drabbade landets kommuner, påtalas även i denna rapport som orsak till stagnation och neddragningar i kommunernas kultur- och fritidsverksamhet, vilket bröt den uppåtgående trenden inom barn- och ungdomskultur från 1970- och 80-talen. Arbetslöshet och hushållens försvagade ekonomi bidrar bl.a. tillsammans med sociala och kulturella skillnader till att klyftorna växer mellan barn och ungdomar från skilda miljöer. (ibid)

Folkbibliotekens utlån av barnböcker till åldersgruppen 0-12 år uppgick på 1980-talet till 27 st. per barn och år, enligt statistiken. 1996 var motsvarande siffra 20 st., en minskning med cirka 20 procent. Barnboken har dock alltid haft en framträdande position på folkbiblioteken. Antalet barnbokslån 1996 uppgick till cirka 30 miljoner, vilket innebär 42 procent av den totala utlåningen. Minskningen av bokutlånen och läsningen visar sig främst hos de minsta barnen (3-8 år). (ibid)

Barns och ungdomars totala konsumtion av massmedia har ökat under 1990-talet. Det hänger samman med den kraftiga ökningen av utbud av ljud- och bildmedier under 90-talet. Video och CD-skivor har vunnit terräng, samtidigt som nya TV- och radiokanaler har tillkommit. Det visar sig genom att under 90-talets sex första år ökade både TV- och videotittandet bland barn i alla åldrar upp till 15 år. Cirka 75 procent av barnen ser dagligen på TV, 27 procent av 3-8 åringarna och 14 procent av 11-15 åringarna ser på video. Det är främst videon som ökat i omfång men TV-tittandet har ökat för de minsta, särskilt bland dem som har tillgång till många kanaler via satellit-TV, enligt rapporten. (ibid)

Att klyftorna bland barn som växer upp i högt utbildade respektive lågt utbildade familjer har vuxit, påvisas i undersökningsresultaten. Det framgår att både konsumtion och utövande av kultur är vanligare hos barn med högt utbildade föräldrar och i högre socioekonomiska grupper, medan TV- och videotittandet är vanligare i den andra gruppen. Däremot visar undersökningen på minskade skillnader mellan utbildningsgrupper vad beträffar läsningen bland småbarn. Här har förskolan och skolan en viktig uppgift att fylla. Tack vare deras engagemang är det en stor del av barnen som kommer i åtnjutande av en jämförelsevis stor del av kulturutbudet och är även jämförelsevis aktiva kulturutövare. (ibid, s 9f)

Att TV- och videotittandet har ökat markant bland barn i åldern 3-8 år visar *Barnbarometern 98/99*. Vid en jämförelse mellan åren 1984 och 1998/99, mätt i minuter per dag, har tittandet ökat från 68 till 109 minuter. Därav utgör TV-tittandet 81 minuter och videotittandet 28 minuter. TV-tittandet har under senare år förskjutits mot mer videoanvändning än tidigare. Lyssnandet (radio, kassett och skivor/CD) har under samma tidsperiod ökat något från 29 till 30 minuter, dock med en minskning från år 95/96 då det var 38 minuter. Läsandet har under perioden minskat märkbart från 48 minuter till 23 minuter. Totalt sett har den totala konsumtionen av massmedier ökat från 145

minuter till 162 minuter, där uppskattningsvis 70 procent utgörs av TV- och videotittande och 10 procent utgörs av bokläsning. (Filipson 1999)

Kulturbarometern 1997 påvisar att det i första hand är utbildning och i andra hand kön som påverkar intresset för litteratur.

Typexempel på flitiga bokläsare är flickor på mellanstadiet, högskolestuderande samt välutbildade kvinnor. Typexempel på en person som inte alls läser böcker är en lågutbildad, manlig pensionär bosatt på landsbygden. (Kulturbarometern i detalj 1997:1, s 11)

3.2.2 Tonåren

I artikeln *Ungdomars kulturella beredskap* beskriver Göran Nylöf ungdomars övergång från barndomslivet till vuxenlivet, en tid av intensiv socialisation. Ungdomars kulturvanor sammanfaller med deras livscykel, de förändras samtidigt med att ungdomarnas livssituation förändras. Socialiseringsprocessen innebär att ungdomarna ofta upphör med en stor del av sina kulturella aktiviteter. Andelen som besöker bibliotek, teater och museer minskar, och att läsa böcker på fritiden lockar inte längre lika många som tidigare. Detta gäller främst ungdomar som slutat skolan och börjat förvärvsarbete. Nylöf menar att det är socio-ekonomiskt betingade skillnader i kulturvanor som avspeglas i en jämförelse mellan studerande och förvärvsarbetande ungdomar. I det skedet av livscykeln uppstår och förstärks de ojämlika kontakterna med kultur mellan de två ungdomsgrupperna. (Nylöf 1991, s 10)

Ungdomarnas frigörelseprocess utnyttjas stadigt av kommersiella krafter, vilket medför motsättningar mellan den massmediala populärkulturen med kommersiella intressenter och konst- och bildningskulturen med kulturpolitisk inriktning. De två begreppen ”bildningskultur” (krävande) och ”populärkultur” (lockande) står i motsatsförhållande till varandra i ungdomarnas val av värderingar och normer, skriver Nylöf. Dock tycks dagens välutbildade ungdomar kunna ta till sig både populärkultur och bildningskultur samtidigt, vilket medför att deras motsatsförhållande inte kan accepteras utan viss reservation, fortsätter han. (ibid, s 18ff)

3.2.3 Skilda världar

I undersökningen *Fritid i skilda världar* (Nilsson 1998) hävdas att ungdomars fritidsvanor är olika beroende på storleken på orten där de är bosatta. Vissa fritidssysselsättningar är mer frekventa i storstadsområden än på mindre orter. Ungdomarna i storstäder besöker museum, galleri eller konstutställning, går på restaurang eller café, går på teater, bio, balett eller opera, solar i solarium, reser utomlands, går på stan och shoppar eller tittar på kläder, umgås med pojkvän/flickvän samt pratar länge i telefon i större utsträckning än ungdomar boende på landsbygden. Fritiden på landsorten har i stället ett mer utmärkande drag av aktiviteter som att meka med motorer, rida, umgås med familjen, slöjda, måla eller snickra, sköta om sällskapsdjur samt fiska, enligt Nilsson (ibid, s 140f). I rapporten framgår också att ungdomar boende i storstaden oftare besöker konserter och musikfestivaler än andra grupper av unga. (ibid, s 91)

Nilsson hävdar att det på landsbygden är en större polarisering av kön vad gäller

olikheter i fritidsaktiviteter än i storstadsområdena (ibid, s 101). Detta kommer bl.a. fram i andelen som läser böcker. I undersökningen är det i genomsnitt 47 procent av flickorna och 23 procent av pojkarna som minst en gång i veckan läst böcker på sin fritid. Därav är 51 procent av flickorna bosatta i storstadsregionen och 41 procent på landsbygden. Bland pojkarna är det 32 procent som är bosatta i storstadsregionen och 14 procent på landsbygden. Något att notera här är att skillnaden mellan pojkar i storstad och på landsbygd är ganska markant. (ibid, s 104)

3.2.4 Att vara ung i Jämtland

I rapporten *Att vara ung i Jämtland* beskriver forskaren Marion Kloep (1998) hur livet framstår för barn och ungdomar i Jämtlands glesbygd. Den ingår i en större studie om ungdomars livsvillkor på landsbygden i några europeiska länder: i Jämtland, Sverige, i Trøndelag, Norge och i norra Skottland. Studien utgick från ungdomarnas perspektiv och den pågick samtidigt i alla tre länderna. Den svenska undersökningen baseras på över 200 uppsatser, företrädesvis från högstadiel elever, och enkätsvar från 1 200 elever i årskurserna 6, 7 och 9 samt gymnasieskolornas första och tredje klass. (Kloep 1998, s 9f)

Rapporten visar bl.a. att fritiden är mycket viktig för de här ungdomarna. Något som även andra forskare har kommit fram till, enligt Kloep (ibid, s 12). Idrott är en fritidsaktivitet som är populär bland jämtländska ungdomar. Bland dem som utövar någon form av idrott minst en gång i veckan är det 73 procent av pojkarna och 64 procent av flickorna. Kloep menar att det är många fler jämfört med både riksgenomsnittet (enligt SCB 1992) och tonåringar i södra Europa (enligt Kirchler et al 1991). Jämfört med riksomfattande undersökningar finns inga klasskillnader i idrottsutövandet här. Idrotten är förutom själva aktiviteten även en möjlighet till att träffa kompisar och knyta kontakter med det motsatta könet. På landsbygden, där det är ont om träffpunkter, är skidbackar och andra idrottsplatser bland de bästa mötesplatserna för ungdomar, enligt Kloep. (ibid, s 14f)

Andra fritidsaktiviteter, som också är typiska för glesbygden, är alla slags utomhusaktiviteter i naturen, som ungdomarna ofta utför tillsammans med sin familj. För pojkar gäller det främst skoterfärder, jakt och fiske, för flickor är det att ta hand om och umgås med djur. (ibid, s 17f)

På grund av stora avstånd, brist på nöjen samt dyra och dåliga bussförbindelser har de jämtländska ungdomarna i glesbygden inte samma tillgång till kommersiella utbud såsom bio, diskotek, caféer som sina jämnåriga i tätbebyggelsen (ibid, s 24ff). Bland de avkopplande aktiviteter som ungdomarna i glesbygden ägnar sig åt är det främst att lyssna på musik och att titta på TV som gäller, oavsett kön eller ålder, enligt rapporten. Däremot är läsning inte lika populärt. Av alla dem som ingick i undersökningen var det knappt hälften som angav att de läser ofta, fler flickor än pojkar. Läsaktiviteten avtar med åldern, de flesta ivriga läsarna fanns bland 11-12-åringarna. (ibid, s 28)

3.3 Glesbygd

3.3.1 Exempel på litteraturförsörjning

Bokbussverksamhet

Jag har tagit del av två utredningar om bokbussverksamhet som är relevanta för min uppsats. Den ena gjordes våren 1993 på uppdrag av kulturnämnden i Östhammars kommun och behandlar bokbussverksamheten i den kommunen. Syftet med utredningen var att *"utvärdera bokbussen som instrument för utlåning av böcker till invånarna i glesbygden, samt undersöka alternativ till bokbuss servicen i glesbygden."* Alternativ som undersöktes var minibokbuss, bokförmedling via brevbärare, bussning av låntagare eller färdtjänst till fasta bibliotek. (Utredning om bokbussverksamheten i Östhammars kommun 1993, s 1)

Utredningen visar att bokbussen är viktig i kommunen på grund av avstånden och höga portokostnader samt för att kunna utnyttja kommunbibliotekets hela mediabestånd på ett rationellt sätt. Såvida det finns ekonomiska resurser finns inga tvivel om att mobil biblioteksverksamhet i form av bokbuss är att föredra framför andra alternativ. (ibid, s 8)

Den andra utredningen, *I samma gamla hjulspår* handlar om bokbussverksamhet i Hälsinglands glesbygd, där man bl. a. närmare går in på verksamheten i Ljusdals kommun. Utredningen gjordes i samarbete mellan Bibliotek Gävleborg, Ljusdals kommunbibliotek och Statens kulturråd. Den omfattar tre delar: en undersökning om bokbussverksamhet i Ljusdals kommun, ett projekt om samarbete över kommungränserna samt en framtidsvision för verksamheten.

På grund av vikande befolkningsunderlag i glesbygden och en ekonomisk verklighet som blivit allt kärvare under 1990-talet fordras både nytänkande, insikt och vilja att använda befintliga resurser på bästa sätt. Till grund för utredningen ligger målsättningen att använda bokbussen i Ljusdal på mest effektiva sätt, då en bokbuss är en stor kapitalinvestering. (Svenne 1995, s 1)

För att kartlägga önskemål och erfarenheter hos låntagarna gjordes två enkätundersökningar uppdelade på kategorierna privata låntagare och låntagare från institutionella verksamheter såsom skolor, dag- och fritidshem. Jag berör här undersökningen som vänder sig bl.a. till skolorna. Resultaten därifrån präglas av att den gruppen i princip inte har några alternativ till bokbussen, den utgör den enda biblioteks-enhet som de har möjlighet att utnyttja. De mindre glesbygdsskolorna har inte de ekonomiska möjligheterna att utveckla egna skolbibliotek, och bokbussen är då en mycket värdefull tillgång. Genom det nya kunskapssökandet i skolundervisningen är bokbussen det viktiga bibliotek, där eleverna kan få hjälp alltifrån lågstadienivå upp till högstadienivå för sin informationsförsörjning i skolarbetet. Om bokbussverksamheten läggs ned skulle det innebära katastrof för de mindre skolorna som är belägna långt från tätorten, svarar lärarna. (ibid, s 32f)

Om denna utredning kan sammanfattningsvis sägas att bokbussen har stor betydelse för

människor i glesbygden och att den fyller en viktig social funktion. Verksamheten borde kunna delas av de båda målgrupperna och ha sin givna plats i glesbygdskommuner av Ljusdals karaktär. Man önskar uttryckligen att behålla den servicen. Bibliotek och bokbuss anses av de flesta vara viktiga inslag i kommunens kulturliv, de bör värnas om och även få utökad verksamhet för att återerövra folkbildningstraditionen. (ibid, s 33)

Samernas litteraturförsörjning

Sten Jacobsson har i *Biblioteksbladet* publicerat en artikel, där han beskriver Peter Sarris arbete med att föra ut litteraturen till Sveriges samer. Peter Sarri, som har samiskt påbrå, arbetar som bibliotekskonsulent på Sametinget i Jokkmokk. Bland hans arbetsuppgifter ingår att handlägga fjärrlån av samisk litteratur till alla bibliotek i Sverige. Universitetsbiblioteken är här de främsta kunderna. Han tillhandahåller också depåbibliotek till alla folkbibliotek. Det är framför allt de norrländska kommunbiblioteken som beställer den litteraturen. Depåbiblioteket består av cirka 3 000 böcker på samiska, ett tusen titlar i tre exemplar, vilka Sarri på egen hand har katalogiserat. Av artikeln framgår att via sökning i Libris på antalet boktitlar på de tre samiska språken får man fram 697 titlar på nordsamiska, 119 titlar på lulesamiska och 106 titlar på sydsamiska. Av detta är andelen barn- och ungdomslitteratur 109 titlar på nordsamiska, 42 titlar på lulesamiska samt 20 titlar på sydsamiska. (Jacobsson 2000)

Peter Sarri köper in all litteratur som publiceras på samiska, och han har ett nära samarbete med biblioteket på Ájtte, som strävar efter att anskaffa allt som berör den samiska kulturformen. Sarri skickar ut samiska böcker bl.a. till samiska byar, skolor och institutioner, och har ambitionen att även nå ut till samernas sommarvisten. Han har till uppgift att planera för samernas litteraturförsörjning i framtiden. Sarri menar att bokbussverksamheten är mycket viktig och bör utvecklas ytterligare för litteraturförsörjningen till samerna i de tre språkområdena. (ibid)

3.3.2 Norges glesbygd och folkbibliotekspolitik

I Norge finns glesbygdsområden som i många stycken liknar våra svenska förhållanden. I en artikel i *Biblioteksbladet* beskriver Tottie Lönn kort Norges biblioteksverksamhet i ett tioårsperspektiv, baserat på uppgifter från Statens bibliotekstilsyns årsbok *Bibliotek 2000*. Här framgår att Norge ligger på sista plats i Norden vad beträffar verksamhet och anslag för bibliotek. 200 biblioteksfilialer lades ner under 1990-talet, trots att antal besök ökade. Norska staten ger bidrag till utveckling av folkbiblioteken, och i de fyra områden som prioriteras ingår läsfrämjande åtgärder för barn och unga. Norges befolkning och geografi präglar i mycket biblioteksverksamheten. Att biblioteket uppe i Svalbards fylke har öppet 30 timmar i veckan och hade 9 112 utlån under 1999 tyder på en livlig verksamhet i glesbygden. Det visar även biblioteket i Karasjok, som är samiskt specialbibliotek med nationellt biblioteksansvar för litteratur på samiska och om samisk kultur. Biblioteket är tillgängligt för alla som önskar samiska bibliotekstjänster och är dessutom förvaltningsbibliotek och informationscentral för Sametinget. (Lönn 2000)

3.4 Bibliotekarierollen i förändring

Att bibliotekarierollen är på väg att förändras uppmärksammas i massmedia. I artikeln *IT-boomen ett lyft för bibliotekarier* av Eva Martelius kan man läsa att det har upp-

kommit en brist på utbildade bibliotekarier. Samtidigt som folkbiblioteken är på väg mot personalbrist, när många bibliotekarier går i pension, försvinner många nyutbildade bibliotekarier till näringslivet, där de erbjuds tjänster med mycket högre lön och mer utmanande arbetsuppgifter. De som utbildar sig till bibliotekarier är specialister på avancerad informationssökning och på att värdera och strukturera stora mängder information. Färdigheter som är eftertraktade i dagens stora flöde av information.

Kommunerna måste se över vad de har att erbjuda. Det gäller naturligtvis också höjda löner. (Martelius 2000)

Fenomenet har även uppmärksammats i *Biblioteksbladet*, där Joneta Belfrage skriver i artikeln *Nya chanser för klassisk kompetens*:

Förvånat och yrvaket konstaterar man att detta med bibliotekariekompetens är något mycket värdefullt, nödvändigt och därmed attraktivt. /---/ Vi i kåren borde samfällt ropa hurra! för äntligen har vår kunskap och kompetens börjat att åsättas sitt rätta värde. Vi är attraktiva på en större marknad. (Belfrage 2000)

Detlef Barkanowitz, ledamot av Svensk Biblioteksförnings styrelse, ifrågasätter i artikeln *Barnbibliotekarie.nu* om det verkligen är bristen på böcker som är orsak till barns minskade läsning. Han menar att nedskärningar inom bibliotek, skola och förskola under det senaste decenniet bidragit till att många ändamålsenliga nätverk mellan barnbibliotekarier och personal inom skolan har trasats sönder. Möjligheterna till att bedriva verksamhet inom barnbiblioteksområdet har dramatiskt förändrats. Det har bl.a. uppstått brist på utbildade bokförmedlare som i sitt arbete nära barnen kan väcka deras läslust, skriver han.

Kommunbibliotekets barnavdelning måste börja definiera sin roll gentemot skola och förskola och barnbibliotekarien måste definiera sin roll gentemot lärarna. (Barkanowitz 2001)

3.5 Sammanfattning

I valet av litteratur har jag utgått från olika perspektiv som knyter an till uppsatsens ämnesområde och som ökar förståelsen för arbetet med lässtimulerande åtgärder.

Barn, ungdomar och läsfrämjande insatser är några av uppsatsens grundvalar. Jag har tagit del av litteratur som behandlar barns och ungdomars kontakt med böcker och läsning samt olika teorier om hur man kan påverka dem till att läsa mer. Att Lars Hesslind fäster uppmärksamheten på språkets betydelse för barnens fortsatta utveckling är intressant att notera. Han anser att barnen idag är på väg att mista sitt språk och menar att ett språkligt handikapp försvårar för barnet att få ett framgångsrikt liv.

Att det läsfrämjande arbetet, som beskrivs i uppsatsen, har uppmärksammats och fått statligt bidrag grundas i stort på att läsningen har minskat bland barn och ungdomar under senare år. Det visar bl.a. olika rapporter såsom *Barnbokens ställning*, *Barns och ungdomars kultur*, *Barnbarometern 98/99* samt *Kulturbarometern 1997*. Göran Nylöfs artikel, som belyser ungdomars kulturvanor, visar hur kommersiella krafter påverkar människans kulturvanor i övergången mellan barndom och vuxenliv.

I mitt uppsatsarbete framgår att skolan och biblioteken är två centrala institutioner som samarbetar för att påverka barn och ungdomar i deras kontakt med böcker och läsning (se kap. 5 och 6). Därför är litteratur som belyser skolans arbete med lässtimulans ett lämpligt inslag i litteraturkapitlet. Helen Amborn och Jan Hansson lyfter fram läroplanen Lpo 94, som även uppmärksammas i uppsatsen (se 2.6.3). De pekar bl.a. på fem anledningar till varför barn bör läsa skönlitteratur och menar att läsning stimulerar barn till ytterligare läsning. Skolan och även hemmet har betydelse också i Kristian Wåhlins och May Asplund Carlssons teorier om att stimulera barns läsning. De teorierna är värda att uppmärksammas här. Författarna menar att det är tre faktorer/miljöer som påverkar barnen i deras läsning och val av böcker: familjebiblioteket, kompisbiblioteket och samhällsbiblioteket. I samhällsbiblioteket har lärarna övertagit bibliotekariernas roll som bokförmedlare, skriver de. Även Aidan Chambers böcker ingår i kapitlet eftersom de ger exempel på hur bibliotekarier och lärare kan väcka och stimulera barnens läsintresse. Han menar att läsandet visar på samverkande krafter och miljöer som bidrar till att barn uppmuntras i sin läsning.

En annan av uppsatsens grundvalar är glesbygden, därmed ingår också litteratur om sådana områden i kapitlet. Att de ungas fritidsintressen skiljer sig från varandra beroende på var i landet de bor belyses i de båda rapporterna av Marion Kloep och Per Nilsson. Litteraturförsörjningen till barn och ungdom i glesbygd underlättas genom exempelvis bokbuss. Bokbussen är dessutom en betydelsefull faktor för att hålla landsbygden levande, visar de båda undersökningarna från Östhammars och Ljusdals kommuner. I en tidskriftsartikel skriven av Sten Jacobsson framhåller Peter Sarri bokbussen som nödvändig för litteraturförsörjningen till samerna i glesbygd. Internet är ett annat hjälpmedel för att öka läslusten hos barn och unga oberoende av bostadsort. Att Internet är ett bra hjälpmedel för att sprida boktips visar Maria Björnberg och Malin Fransson i en magisteruppsats.

Jämtlands län gränsar mot Norge. Därför är det intressant att här helt kort belysa Norges biblioteksverksamhet genom artikeln av Tottie Lönn. Där framgår bl.a. att Norge i ett tioårsperspektiv nu ligger sist i Norden med biblioteksverksamhet och anslag till biblioteken. Staten ger nu ekonomiskt bidrag till folkbibliotekens utveckling, även där ingår läsfrämjande insatser för barn och unga.

Olika personalkategorier ingår i arbetet med de läsfrämjande projekten som beskrivs i uppsatsen. Bibliotekarierollen är på väg att förändras i vårt högteknologiska samhälle, där det finns marknad för nyutbildade bibliotekarier bl.a. inom näringslivet. Samtidigt börjar det uppstå brist på bibliotekarier på folkbiblioteken. Detta uppmärksammar Eva Martelius och Joneta Belfrage i varsin artikel. Detlef Barkanowitz ifrågasätter om det är bristen på böcker eller brist på förmedlare som är orsaken till barns minskade läsning. I uppsatsen framgår att bland de faktorer som minskat barnens läsning ingår bibliotekens besparingar (se 1.1).

4 Kommunernas bidragsansökningar för lässtimulerande arbete

Här följer presentationen av kommunerna och deras olika projekt, såsom de framställdes i ansökningshandlingarna till det statliga stödet. Inledningsvis presenterar jag Jämtlands län och Jämtlands läns bibliotek. Beträffande projektet i Åre kommun var handlingarna, som jag hade tillgång till, ofullständiga. Som komplement använde jag mig av muntlig information från min informant där. Storleken på kommunerna och jämförande siffror har jag hämtat från *Bonniers stora världsatlas* (1994) och *Fakta om Jämtlands län 2000*. Dessutom kompletteras bilden med en beskrivning av biblioteksorganisationen i respektive kommun. De uppgifterna har jag hämtat dels från kommunernas ansökningshandlingar, dels muntligen från mina informanter.

4.1 Jämtlands län

Jämtlands län består av fyra landskap, som är Jämtland, Härjedalen och mindre delar av landskapen Hälsingland och Ångermanland. Här bor en folkmängd på 130 000 personer, 1,5 procent av Sveriges befolkning, på en yta som motsvarar 12 procent av Sveriges areal. Östersund, som utgör länets centrum, har 58 000 invånare. (Fakta om Jämtlands län 2000)

4.1.1 Jämtlands läns bibliotek

Jämtlands läns bibliotek är kommunbibliotek för Östersunds kommun och länsbibliotek för Jämtlands län. I dag består Länsbiblioteket av ett huvudbibliotek, tre områdesbibliotek, en bokbuss samt regional verksamhet med en länsavdelning och två sjukhusbibliotek. På servicehuset Ljungen i Östersund bedrivs dessutom biblioteksverksamhet på miniminivå. Verksamheten på huvudbibliotek, områdesbibliotek, bokbuss och sjukhem, vilka ingår i den kommunala biblioteksverksamheten, regleras genom avtal med kultur- och fritidsnämnden och finansieras av Östersunds kommun. Den regionala verksamheten, som består av länsavdelning och sjukhusbibliotek, regleras genom avtal med landstinget och finansieras av staten och landstinget. (Drugg 2000b)

Länsbiblioteket är organiserat i tre program: Barn och ungdom, Vuxen samt Regional, som har var sin programchef. Biblioteksorganisationen leds av en bibliotekschef/länsbibliotekarie, som också är sektorschef i kommunens Verksamhetsförvaltning. (ibid) Antalet anställda år 2000 var totalt 50 personer. Länsbibliotekets totala antal lån år 1999 uppgick till 515 070, antal frågor i informationsdiskarna på huvudbiblioteket (vuxen och barn) var samma år 43 989 till antalet. Uppskattningsvis har Länsbiblioteket totalt 500 000 – 600 000 volymer i sitt bestånd. (Drugg 2000a)

4.2 Presentation av kommunerna och deras planerade projekt

4.2.1 Härjedalens kommun

Härjedalens kommun har 11 700 invånare fördelat på en yta av 11 400 kvadrat-

kilometer, samma storlek som Älvsborgs län.

Kommunens biblioteksorganisation, som lyder under Kulturnämnden, består av:

- Huvudbibliotek i centralorten Sveg
- Fem filialbibliotek, varav fyra är integrerade folk- och skolbibliotek i byskolor
- Ett skolbibliotek för gymnasie- och högstadieskolorna i centralorten Sveg

I en av de sex byskolorna har det tidigare funnits en utlåningsstation, som nyligen blivit indragen.

Kommunen presenterade en treårsplan i sin bidragsansökan, där de planerade att arbeta åldersindelad:

År 1: Barn i åldrarna 0-9. Satsning på de yngre barnen med samarbete mellan kommunens bibliotek, barnavårdscentral (BVC), barnomsorgen och lågstadieskolorna.

Barnens första bok, en gåva till alla nyfödda barn ingick i planerna detta år.

År 2: Barn i åldrarna 10-13 och barn med särskilda behov. Samarbete mellan bibliotek och mellanstadieskolorna.

Detta år planerades även lässtimulerande åtgärder för samiska barn och ungdomar i den sameintegrerade skolan i en av centralskolorna. (I undersökningen finns Sameskolan bara i Härjedalens kommun.)

År 3: Barn och ungdomar i åldrarna 13-20. Planerade satsningar på högstadie- och gymnasieelever med samarbete mellan biblioteken, skolbiblioteket (kommunens enda), högstadieskolorna och gymnasieskolan.

Detta år planerades även arbetet med **”Bokjuryn 1999”**⁴, som omfattade elever i årskurs 7 och 8 i ett samarbete mellan skolbibliotekarien och svenskläraren på en av högstadieskolorna. Ett projekt där biblioteket planerade att köpa in ett rekommenderat urval böcker plus ett urval för läsovilliga elever samt talböcker för elever som behöver det.

Även deltagande i projektet **”Läs Jämt”** i samarbete med Jämtlands läns bibliotek för målgruppen barn mellan 10-12 år, planerades för detta år.

Sammanfattningsvis ingick i planerna för de tre åren ett aktivt deltagande från biblioteken genom olika läsförfrämjande aktiviteter. Bl.a. planerades bokprat i mån av tid och personliga lästips till eleverna. Bibliotekarier skulle även skriva bokrecensioner via en FirstClass-konferens⁵ för att skolpersonal med detta som grund skulle kunna bokprata i klasserna. Eleverna skulle aktivt arbeta med bänkböcker och fasta lästider,

---

⁴ Bokjuryn är ett riksomfattande projekt, där alla barn och ungdomar mellan 0 och 19 år får vara med och rösta fram årets bästa barn- och ungdomsböcker. (Dorbell, 2000)

⁵ FirstClass är ett dataprogram för uppkoppling mot BBS (Bulletin Board System) för interna arbetsgrupper inom ett nätverk. Används bl.a. för konferenser och diskussionsgrupper. (Thorell, 1997)

gruppläsning, redovisning av texter, bokrecensioner och gruppdiskussioner samt egna lästips. Föräldramedverkan planerades genom läsläxa. För lässvaga elever planerades inköp av Bok & band⁶ samt lättlästa böcker.

Ansökan samt tilldelning av ekonomiska resurser:

År 1: Sökt bidrag: 100 000 kronor, erhållet: 50 000 kronor.

År 2: Sökt bidrag: 60 000 kronor, erhållet: 60 000 kronor.

År 3: Sökt bidrag: 75 000 kronor, erhållet: 50 000 kronor.

4.2.2 Ragunda kommun

Ragunda kommun har 6 500 invånare fördelat på en yta av 2 500 kvadratkilometer, jämförbart med ytan på Blekinge län.

Kommunens biblioteksorganisation, som lyder under Humanistiska nämnden, består av:

- Tre fristående kommunbibliotek i kommundelarna Bispgården, Hammarstrand och Stugun.

Två av dessa är belägna i skolor och bedrivs som integrerade folk- och skolbibliotek. Ett är icke integrerat folkbibliotek.

Förutom grundskola på de tre orterna samt gymnasieskola i Bispgården finns sex byskolor i kommunen.

Som lässtimulerande arbete planerades här projektet **”Läslust”** för kommunens alla skolor gällande en treårsperiod. Genomförandet var tänkt att utföras på olika områden och nivåer från en kartläggning av elevernas läsintresse till att de alla skulle läsa med stort intresse. Projektet skulle då förhoppningsvis bli *”självgående”*. Projektets genomförande förutsatte stort engagemang från eleverna själva såsom individuellt läsande med fasta lästider, spontana lästips mellan eleverna, gruppläsning och läsecirklar med diskussioner och recensioner/redovisning i grupperna. Här skulle de ge varandra lästips både muntligt och skriftligt, vilka planerades att läggas in på det lokala datanätet Z-online. I planerna ingick även elevernas medverkan vid bokinköp genom att de fick lämna in önskemål till biblioteket. Samarbete mellan bibliotekspersonal, lärare och föräldrar planerades.

Möjlighet att använda nya medier såsom bl.a. Bok & band skulle erbjudas lässvaga elever. Genom delaktighet av skolklasser för utvärdering av arbetet varje år skulle projekten följas upp och förbättras. År tre planerades även för projektet **”Bokens vecka”** och ett projekt riktat mot BVC och barnomsorg samt projektet **”Läs Jämt”**.

Ansökan samt tilldelning av ekonomiska resurser:

År 1: Sökt bidrag: 348 000 kronor, erhållet: 50 000 kronor.

År 2: Sökt bidrag: 113 000 kronor, erhållet: 50 000 kronor.

---

⁶ Bok & band är ett multimedium, där boken åtföljs av kassettband med boken inläst i olika hastigheter.

År 3: Sökt bidrag: 75 000 kronor, erhållet: 50 000 kronor.

4.2.3 Strömsunds kommun

Strömsunds kommun har 14 500 invånare fördelat på en yta av 10 500 kvadratkilometer, en yta lika stor som Östergötlands län.

Kommunens biblioteksorganisation, som lyder under Kultur- och fritidsnämnden, består av:

- Huvudbiblioteket i centralorten Strömsund, som är ett integrerat folk- och gymnasiebibliotek
- Bokbuss, som kör i hela kommunen enligt 5-veckors schema och då besöker alla byskolor, sju till antalet
- Fyra filialbibliotek, varav två är integrerade folk- och skolbibliotek och två är icke integrerade folkbibliotek

Två skolbibliotek, varav ett med fackutbildad bibliotekarie 50 %, har tidigare funnits i kommunen, men verksamheten är nedlagd sedan några år. Barnomsorgen i kommunen får sitt behov av böcker tillgodosett av bokbussen, som tar med boklådor från huvudbiblioteket i kommunen via en beställning från respektive förskola. Barngrupper besöker dessutom regelbundet närmaste bibliotek.

Barnens första bok delas årligen ut till alla nyfödda barn, och biblioteket anordnar Bok-Lek för 6-åringar. Några filialer har sagostunder varje vecka.

Kommunen planerade ett läsinspirerande treårigt projekt ”**Svenska på längden**”. Det baserades på ett arbete som startade 1985-86 inom olika stadier i skolan med skönlitteratur som underlag för undervisningen i svenska. Med den redan lagda grunden skulle detta arbete kunna återupptas nu, under förutsättning att det befintliga bokbeståndet förnyades och utökades. Bristen på böcker i samtliga skolor framhölls som ett stort problem i ansökan, medan det framgick att det fanns nyckelpersoner, d.v.s. lärare, som var beredda att föra ut böckerna till eleverna och inspirera dem till läsning. Samverkan mellan bibliotek och skola framhölls som en förutsättning för projektet. Även vikten av samordning av ansvaret mellan Kultur- och Fritidsnämnden och Utbildningsnämnden i kommunen påtalades i ansökan.

I arbetet med projektet planerades dessutom extra insatser på följande områden:

- För elever med läs- och skrivsvårigheter skulle Bok & band samt talböcker köpas in
- Till barnomsorgen skulle bilderböcker till boklådor köpas in och distribueras via bokbussen
- Byskolorna skulle få förstärkning av sina bokbestånd. Man påtalade stor skillnad i bokbestånden mellan de skolor som har integrerat skol- folkbibliotek och de som inte har
- Projektet ”**Bok & Film**” i samverkan med Jämtlands läns bibliotek (år ett)
- Projektet ”**Läs Jämt**” i samarbete med Jämtlands läns bibliotek (år tre)

Ansökan samt tilldelning av ekonomiska resurser:

År 1: Sökt bidrag: 200 000 kronor, erhållet: 60 000 kronor plus 18 000 kronor till

projektet ”Bok & Film”.

År 2: Sökt bidrag: 100 000 kronor, erhållit: 65 000 kronor.

År 3: Sökt bidrag: 100 000 kronor, erhållit: 70 000 kronor plus 4 000 kronor till projektet ”Läs Jämt”.

4.2.4 Åre kommun

Åre kommun har 10 000 invånare fördelat på en yta av 7 300 kvadratkilometer, något större än Uppsala län.

Kommunens biblioteksorganisation, som lyder under Kultur- och fritidsnämnden, består av:

- Huvudbibliotek i centralorten Järpen, som är ett integrerat folk- och skolbibliotek
- Fem filialbibliotek, varav två är integrerade folk- och skolbibliotek, ett integrerat med post och bank, ett integrerat med bykontor och post och ett icke integrerat folkbibliotek
- Bokbuss, som hyrs in från Krokoms kommun varannan måndag och då kör olika rutter varannan gång, så att de sex byskolor som inte har tillgång till bibliotek får besök en gång per månad. (Det finns totalt tolv byskolor i kommunen.)

Kommunen planerade under de tre åren att satsa på ett stort projekt kallat ”**Åre Agentbyrå**”⁷, ett läslustprojekt med boken som inspiration och IT som verktyg, som vänder sig till elever i årskurs 4, ålder 10 år. Projektet grundar sig på att barnen ska läsa var sin bok. Syftet var att barnen tillsammans i grupper sedan skulle kunna lösa hemliga uppdrag som de hämtat på Internet. Lärarna skulle göras delaktiga genom bokval och gruppsammansättning. Idén har sprungit fram ur ett tidigare projekt för sexåringar i kommunen, ”Bokskolan”. Kostnaden för projektet beräknades till 1,4 miljoner kronor, och förutom Statens kulturråd stöds det av Framtidens Kultur, ABF, Jämtlands läns bibliotek och den egna kommunen. Projektet kom igång med verksamhet läsåret 1999/2000.

Sökt bidrag från Statens kulturråd: 160 000 kronor, som också erhöles. Projektet fick även 300 000 kronor från Framtidens Kultur.

4.3 Sammanfattning

De fyra kommunerna skiljer sig åt ganska väsentligt beträffande storlek och antal invånare. Härjedalen, Ragunda och Strömsund har planerat för en treårsperiod, men de har utgått från olika idéer i sina projekt. Härjedalens kommun planerade projekt för olika åldersgruppen varje år. Planer på läsfrämjande åtgärder för bl.a. samiska barn ingick här, liksom projektet ”Bokjuryn 1999”. Ragunda kommun planerade för ett stort projekt, ”Läslust”, som delades upp i delmoment och utvecklingsnivåer. Aktivt deltagande från skoleleverna var här en förutsättning. Strömsunds kommun planerade för ett stort projekt för att utöka bokbeståndet på kommunens skolor och förskolor, ”Svens-

---

⁷ URL: <http://www.aren.se/kommun/index.htm> Bibliotek : Åre agentbyrå

ka på längden”. Den kommunen var ensam om att planera verksamhet med hjälp av bokbuss. Projektet ”Bok & Film” ingick i dessa planer. Åre kommun planerade för ett stort och kostsamt projekt med Internet som verktyg, ”Åre Agentbyrå”. Projektet ”Läs Jämt” ingick i planerna hos de flesta kommunerna. Alla planerade i huvudsak samarbete mellan bibliotek och skola, men även BVC och barnomsorg ingick i planerna hos de flesta.

5 Intervjuredovisning

I det här kapitlet redovisas i två separata avsnitt en del av allt det som mina svarspersoner har delgivit mig under intervjuerna. Först kommer redogörelsen från intervjun med barnbibliotekskonsulenten, sedan kommer redogörelsen från intervjuerna med personerna ute i kommunerna. I den senare har jag gjort en gemensam sammanställning av svaren, och de redovisas tillsammans. I framställningen utgår jag från frågorna i de två manualerna. Jag har delvis med citat återgivit vad intervjupersonerna har sagt. Dessa avsnitt är kursiverade i texten.

Intervjuerna tog formen av ett samtal, där jag ville låta de intervjuade personerna tala så fritt som möjligt utan onödiga inlägg från min sida. Intervjupersonerna kom emellanåt in på närliggande områden, och jag fick därigenom information som kanske skulle kunna bli användbar i uppsatsen. Jag försökte att inte avbryta personerna under samtalets gång men ställde följdfrågor där jag ansåg att det var nödvändigt.

Intervjun med barnkultursamordnaren i Åre riktades in på ett större projekt, som den kommunen drev i samarbete med andra organisationer. Dessutom fick jag en improviserad snabbintervju på plats med en barnbibliotekarie i Härjedalens kommun under ett av mina intervjutillfällen. Hon var ansvarig för ett Bokjuryprojekt i en skola i centralorten Sveg, och gav mig värdefull information om hur hon arbetade med detta.

I framställningen redovisar jag inte allt som kommit upp under intervjuerna, utan endast det som jag anser vara relevant för min undersökning. Genom att intervjupersonerna gav sina svar utifrån egen erfarenhet av den verksamhet och det bibliotek där de själva tjänstgör, blev bilden av kommunernas satsningar inte heltäckande genom dessa intervjuer. För detta fordras en större undersökning än den som här presenteras.

Alla intervjuer är gjorda vid olika tillfällen under våren 2000. Intervjuerna varade mellan 45 till 60 minuter. Om inget annat anges är alla uppgifter hämtade från dessa intervjuer.

Jag har intervjuat följande personer:

Maj Eriksson: Barnbibliotekskonsulent, Jämtlands läns bibliotek, Östersund

Gunilla Feldt: Biblioteks- och kulturchef, Härjedalens kommun

Eva Olofsson: Barnbibliotekarie, Härjedalens kommun

Eva Jönsson: Bibliotekarie, Ragunda kommun

Eva Thelin: Barnbibliotekarie, Strömsunds kommun

Berit Lindh: Barnkultursamordnare, Åre kommun

I den första presentationen beskrivs de länsövergripande projekten och arbetet med dem och i den andra presentationen beskrivs kommunernas projekt och arbetet med dem. Framställningen görs dels i kronologisk ordning, dels utifrån vissa teman, valda med tanke på uppsatsens frågeställningar.

5.1 Redovisning av intervju med barnbibliotekskonsulenten

Länsbibliotekets uppgifter gentemot länets kommuner

Jämtlands läns bibliotek har två uppdragsgivare i sina åtaganden gentemot de åtta kommunerna i länet, dels staten och dels Jämtlands läns landsting, säger Eriksson. Arbetet i det statliga uppdraget består i att rådgiva, informera och att föra ut de intentioner som Kulturrådet har. I uppdraget från Landstinget, där Länsbibliotekets åtaganden regleras genom avtal, handlar det mycket om att ordna fortbildningsdagar för bibliotekspersonal och att initiera projekt. Även här ligger uppgiften att utbilda, informera och stötta den personal som arbetar ute på länets bibliotek, fortsätter hon.

Hjälp vid ansökningsförfarande av projektpengar

Barnbibliotekskonsulenten berättar att Länsbiblioteket i ett första skede, då statsbidraget var helt nytt 1997, hade arbetsmöten med alla barnbibliotekarier i länet, då man informerade om projektet och gick igenom ansökningsblanketten utifrån den information och direktiv som man fått från Kulturrådet (se 2.4). Den informationen gavs också till cheferna på chefsmöten. Länsbiblioteket har inte varit med och skrivit ansökningshandlingarna men man har varit behjälplig vid telefonförfrågningar, säger hon vidare.

Eriksson säger att utifrån diskussioner med kommunerna har Länsbiblioteket deltagit i projektansökan till de projekt som varit en kombination av båda slagen av bidrag. I de fallen har Länsbiblioteket utformat ansökan gällande den läsfrämjande delen om 5 miljoner kronor. Kommunerna har själva ansökt om de pengar avsedda för inköp av böcker från den delen som gäller 25 miljoner kronor.

Samarbete med andra bibliotek/organisationer

Eriksson nämner samarbete i tre projekt:

- **Bok & Film** (se 1.2) är ett samarbete i ett typiskt glesbygdsprojekt, där man valt ut de tre kommuner i länet som har bokbussar. Dessa lånar ut bok- och filmväskor som speciella paket till barnen under sina turer i länet. Det urvalet beror på att man i samarbete med FilmPool Jämtland⁸ både ville föra ut kvalitetsfilm till barn i glesbygd och försöka få dem att läsa mer böcker, säger barnbibliotekskonsulenten. I glesbygden finns inte samma bioutbud som i större städer. Bensinmacken är oftast det alternativ barnen har att låna film från. Dessutom var det här ett bra tillfälle att använda bokbussarna i ett läsfrämjande projekt, säger hon också.

Enligt Eriksson var upprinnelsen till projektet en studiedag på Länsbiblioteket för lärare och bibliotekarier i samarbete med FilmPool Jämtland kring Ulf Stark och hans filmatiserade bok *Kan du vissla Johanna*. Man visade filmen, och resultatet av studiedagen blev väldigt lyckad. Parterna kände att det här var ett bra samarbete som man ville utveckla vidare, säger hon. Det ingår även i avtalen med uppdragsgivarna att Länsbiblioteket skall samarbeta med andra organisationer. Man kände att det var viktigt att föra ut kvalitetsfilm, vilket är FilmPool Jämtlands del i uppdraget, och samtidigt öka läsningen, menar Eriksson.

---

⁸ FilmPool Jämtland är ett nyskapande resurscentrum för film i Jämtland och Härjedalen. Föreningen främjar filmpedagogiska insatser och stimulerar till regional filmproduktion (Östersunds kommun 2000).

Att målgruppen blev barn i glesbygd berodde på att de ville ha ett projekt också på bokbussarna. Det är ett lämpligt forum då det är ett mindre projekt och man kanske ser ett konkret resultat lättare än annars, säger barnbibliotekskonsulenten. Och detta, att nå ut långt på glesbygden, är en god idé.

- **Läs Jämt** är ett projekt där alla kommuner i hela länet deltar. Enligt Eriksson var upprinnelsen till projektet att Kulturrådet ger ett statligt litteraturstöd till vissa böcker (se 2.5). 1999 började dessa att kostnadsfritt distribueras ut till kommunerna. Varje kommun får en omgång av ca. 700 titlar, varav ca. 170 är barnböcker, säger hon. Bibliotekspersonalen har startat läsecirklar ute i skolorna och arbetar då med de litteraturstödda titlarna. Projektet var planerat att pågå i tre år. Har någon klass varit med under hela projekttiden kan man eventuellt mäta resultatet och se om barnen har blivit bättre på att läsa, säger hon. Målgruppen, barn mellan 10 och 12 år, föll sig naturligt eftersom det var den enklaste och mest tacksamma grupp av elever att arbeta med i läsecirklar. Just i slukaråldern är det väldigt vanligt att man har läsecirklar och arbetar aktivt kring böcker, menar hon.

Att skolan blev bibliotekets samarbetspartner här föll sig också naturligt, enligt barnbibliotekskonsulenten, eftersom man i biblioteket arbetar mycket med skolan över huvud taget. För bibliotekets del gäller det här att stötta lärarna och informera dem om litteratur, så att de inspireras till att i sin tur föra ut detta till eleverna. Det är ju lärarna som träffar eleverna, och då är det lämpligt att det är de som driver de här läsecirkelarna, säger hon.

- **Läslustombudsprojektet** är ett samarbete mellan de fyra norrlandslänen och förskolan i syfte att utbilda förskolepersonalen på att bli bättre på att föra ut barnlitteratur och läslust till barnen, berättar Eriksson. Tanken är att de ska vara en länk mellan biblioteket och förskolan och att det ska uppstå ett bra samarbete dem emellan. Genom att bilda arbetsgrupper, där barnbibliotekarier och förskollärare ingår, kan man få ett bra samarbete och bättre möjligheter att föra ut litteraturen till de mindre barnen, menar hon. Förskolebarnen är en lämplig grupp att arbeta med i detta fall, eftersom biblioteket redan har haft ett projekt med BVC där de delar ut en bok till alla nyfödda barn, säger hon vidare. Projekt som vänder sig till förskolan har man inte haft så mycket av tidigare, fortsätter hon.

Men just grunden till det var också att läsningen minskade och att ju tidigare man sätter in åtgärder desto bättre är det.

Eriksson säger att det här är en större typ av projekt, där de fyra norrlandslänen samarbetar i ett område som omfattar ca. 40 kommuner. I Jämtlands län deltar sju kommuner i arbetet. Initiativet till projektet togs för ungefär två år sedan, och efter det förberedande arbetet av konsulenterna, där det bl.a. förankrades hos de olika samarbetsparterna, körde projektet igång helt nyligen, säger hon. Projektet ska pågå i ett år, men förhoppningen är att det kommer att införlivas med den ordinarie verksamheten efter den första rapporten och utvärderingen, säger hon också.

Ambitioner och förväntningar

Barnbibliotekskonsulenten berättar att syftet med projektet "Bok & Film" var att stimulera läsintresset hos barn och ungdomar i glesbygd genom att tillgängliggöra

annorlunda berättarformer såsom kombinationen bok och film och att undersöka om kopplingen bok/film som läsinspirerande idé var värd att vidareutveckla. Man ville även öka samarbetet med olika institutioner, och på så sätt bredda det kulturella utbudet för barn och ungdomar i glesbygd, säger hon. Ambitionen var att utarbeta en modell för kombinationen bok och film, som sedan skulle kunna ingå i den ordinarie verksamheten. Enligt Eriksson har projektet varit väldigt lyckat och förväntningarna har infriats både vad gäller barnens reaktioner och samarbetet med FilmPool Jämtland och de ingående kommunerna. Det kulturella utbudet har breddats och man har verkligen uppnått syftena med projektet, säger hon.

Ambitionen med projektet "Läs Jämt" var att man ville stimulera barn till att läsa böcker för att öka deras läsning, berättar Eriksson. Stimulanser sker genom författarbesök till skolklasserna i den ingående åldersgruppen. Lärarna har också haft en inspirationsdag med besök av olika författare med syftet att de ska bli stimulerade till att i sin tur stimulera barnen. Projektet har nyligen startat, men med tanke på hur många som var intresserade av studiedagen, så finns det ett mycket stort intresse, och förväntningarna har infriats så långt, menar hon.

Syftet med "Läslustombudsprojektet" var framför allt att läsglädjen ska gro på förskolan, säger barnbibliotekskonsulenten. Personalen på förskolorna är mycket viktig i det här arbetet. Biblioteket ska ge information om litteratur till läslustombud, som ska finnas på varje förskola. De förmedlar informationen vidare till sina kollegor. Ambitionen är att personalen, som möter barnen dagligen, ska bli så kunnig på området att de för över läsglädje till barnen, säger hon vidare. Det är ju barnen som egentligen är viktigast i projektet, men för bibliotekets del är det viktigt att finna samarbetspartners i förskollärare och barnskötare, menar Eriksson. Projektet löper på bra hittills, så förväntningarna är infriade så långt, säger hon.

Projekt som blir permanenta

"Bok & Film" är redan permanent så tillvida att det ingår i den ordinarie verksamheten ute på bokbussarna. Man kan säga att grunden är lagd i det första skedet, där den största kostnaden låg. Det finns inga pengar annat än i den ordinarie verksamheten nu, säger barnbibliotekskonsulenten.

Hon säger att även "Läs Jämt" har möjlighet att bli permanent, då de litteraturstödda titlarna kommer allt eftersom. Man kommer däremot inte att ha pengar till att arbeta med författarbesök, studiedagar etc. efter projekttidens slut. Här är det upp till kommunerna om de är villiga att satsa pengar. Tanken är att även "Läslustombudsprojektet" ska bli permanent, säger hon.

Marknadsföring

Barnbibliotekskonsulenten anser att "Bok & Film" har marknadsförts bra. De lokala tidningarna har skrivit om projektet och det finns beskrivet på Länsbibliotekets hemsida.⁹ På Bok- & Biblioteksmässan 1998 hade de samarbetande kommunerna en monter för projektet, som rönt stor uppmärksamhet. Biblioteket skickade ut mycket informationsmaterial och broschyrer efter den veckan, och många intresserade kollegor hörde av sig per telefon med frågor, säger hon.

---

⁹ URL: <http://www.z.lanbib.se>

Personal

Personalresurserna räcker inte, säger Eriksson. Det är bibliotekskonsulenterna som arbetar med det praktiska att sätta igång projektet, men sedan blir det en belastning på kommunbiblioteken, menar hon. Hon säger att till "Läslustombudsprojektet" har de sökt och fått pengar renodlat för personal. En av barnbibliotekarierna på Länsbiblioteket arbetar som cirkelledare i projektet tio timmar/vecka i ett år. Hon startar upp och leder läsecirklarna och har kontakt med barnbibliotekarierna eller motsvarande i kommunerna i Jämtland. På det sättet fungerar hon som en avlastning och resurs för kommunbiblioteken, säger hon.

Effekter

Enligt barnbibliotekskonsulenterna har "Bok & Film" utmärkt sig effektmässigt på flera sätt. Ofta visar det sig i undersökningar att pojkar läser mindre än flickor, men i en enkät i samband med projektet har det visat sig att pojkarna har läst precis lika mycket som flickorna. Vidare finns det många personer som är intresserade av detta projekt och vill höra mer om det, säger hon.

Även i samarbetet mellan FilmPool Jämtland och de tre deltagande kommunerna har det här projektet utmärkt sig, säger hon vidare. Representanterna som har arbetat tillsammans träffas regelbundet efter projekttidens slut för att stötta kommunerna och hålla liv i arbetet. FilmPool Jämtland har genom detta samarbete blivit som en permanent samarbetspartner till Länsbiblioteket. Det är lättare att ta kontakt när man känner varandra, menar Eriksson. Det har visat sig tydligt i "Linnea-projektet"¹⁰, som troligtvis inte hade blivit av om inte samarbetet i "Bok & Film" redan var etablerat, menar hon.

Projektet "Läs Jämt" är ännu så nytt så det inte går att uttala sig om effekter. "Läslustombudsprojektet", som är så stort att ensam dra igång, hade nog inte kommit till stånd om inte barnbibliotekskonsulenterna i norrlandsläna sedan tidigare fungerat som en arbetsgrupp, fortsätter hon. De har träffar regelbundet på arbetsmöten eller telefonmöten, ger varandra tips, skickar ofta e-post sinsemellan, har författarturnéer och mycket annat samarbete.

Uppmärksamhet från politiker

Politikerna har fått information om projekten vid många olika tillfällen, och Eriksson säger att hon och bibliotekschefen alltid försöker på möten att lyfta fram och prata om bra och lyckade projekt och samarbetsformer som bedrivs, då speciellt i läns- kulturgruppen där kulturinstitutionerna med ingående politiker träffas.

Synpunkter på statens initiativ

De synpunkter som barnbibliotekskonsulenterna här framför är en önskan att få mer pengar till personal, då det egentligen är sådana resurser som saknas. Detta är redan framfört till Kulturrådet på många olika sätt, säger hon.

Ute i kommunerna finns det många bra idéer som man skulle kunna arbeta med, men tyvärr finns inte de personella resurserna för detta. Ska

---

¹⁰ Linnea-projektet är en utställning med Lena Andersons originalillustrationer till boken *Linnea i Mälarens Trädgård*, som visades på Jämtlands läns bibliotek 12-23 februari 2000. Skolklasser fick guidade visningar av bibliotekspersonalen, och i samband med utställningen erbjöds barnen att gratis se filmen med samma namn samt att göra egen animerad film.

man arbeta läsfrämjande är det personal, framför allt bibliotekspersonal – bibliotekarier – som behövs.

Framtiden

Eriksson säger att närmast framöver är planerna att fortsätta och utveckla ”Läs Jämt”. Till det behövs mer pengar till personal och bokprat. ”Läslustombudsprojektet” ska avslutas under vintern, men kanske också få en fortsättning. Det finns mängder med projektidéer, men vad som också är viktigt i dessa tider är samarbete och att olika verksamheter ger varandra tips och idéer. Här fyller Länsbiblioteket en viktig roll genom att vidareförmedla de goda projekt som finns och att hjälpa länets kommuner med det arbetet, säger hon. Som exempel kan nämnas projektet med Första Termins-böckerna¹¹ som startades upp i Östersund. Härjedalen har ett liknande projekt och nu ska även Strömsund starta det projektet.

5.2 Redovisning av intervjuer med bibliotekarier/ kulturarbetare

Projektet startas

Intervjuerna inleds med samtal kring val av lässtimulerande åtgärder och samarbetspartners för att öka läslusten och tillgången till böcker för barnen och ungdomarna. Lindh, som är barnkultursamordnare i Åre kommun, berättar att detta projekt har vuxit fram ur ett tidigare projekt för sexåringar, ”Åre Bokskola – boklek på bibliotek”, som hon har arbetat med sedan 1992. Hon har alltmer känt att hon även vill arbeta med läsande barn. Nu träffar hon de här barnen igen och får en återknytning i det nya projektet. Hon säger också:

Sen tänkte jag på tioåringar, de är finurliga. Tio år är en finurlig ålder. Det här med agenter och klurigheter och knepigheter och sådant, det ligger på något vis i den åldern.

I Härjedalens kommun var en idé att man där skulle försöka arbeta med läsfrämjande åtgärder för de elever som hade svårt att läsa ”vanliga böcker” och inriktade sig därför mycket på att stödja inköp av Bok & band och lättlästa böcker, enligt biblioteks- och kulturchefen Feldt, som arbetar på huvudbiblioteket i Sveg. Hon säger att tanken bakom de läsfrämjande insatserna var att dels vända sig till de elever som hade läsproblem, dels att åldersindela projekten enligt en treårsplan.

I Strömsunds kommun valde man att återuppta projektet ”Svenska på längden”, säger barnbibliotekarie Thelin, som arbetar på huvudbiblioteket i centralorten Strömsund. Hon berättar att tanken var att försöka täcka upp hela kommunens skolor i projektet. För att kunna driva det arbetet fordrades ett stort bokbestånd. Här finns många byskolor som inte har något eget bestånd av böcker, och därför passade det bra att det statliga bidraget innebar pengar för just bokinköp. Dessa byskolor får annars böcker bara från bokbussen, som är elevernas stora stöd för tillgången till böcker, skönlitteratur såväl som faktaböcker, fortsätter hon.

---

¹¹ Första Termins-böckerna är ett projekt där skolbarn under sin första termin kommer till biblioteket och får en bokgåva. De får samtidigt biblioteksundervisning och ett eget lånekort (med tillstånd av föräldrarna).

Av intervjuerna framgår att inför ansökan om de statliga pengarna har de fyra kommunerna planerat verksamheten främst i samråd med lärare, vilket de ansåg vara mest naturligt. I Sveg vände sig Feldt till kommunens kontaktperson för skolan och till barnbibliotekarien, som var kontaktperson på kultursidan, säger hon. Jönsson i Ragunda menar att eftersom pengarna inte kunde användas till personal eller författarbesök utan enbart till bokinköp, vände hon sig till lärare. Det ingår i deras arbete att ha litteraturundervisning, och de har möjlighet att påverka eleverna, säger hon. Hon säger vidare att hon även ringde upp byskolorna i sitt skolområde och informerade om bidraget. I samband med det bad hon dem skicka in förslag på projekt och passande böcker.

Planeringen i Strömsunds kommun inleddes med att man på huvudbiblioteket samlade in önskemål och synpunkter på läsaktiviteter från alla kommunens skolor, säger barnbibliotekarie Thelin. Hon berättar att det av svaren framgick dels att det fanns ”nyckelpersoner”, som var beredda att föra ut böckerna till barnen, dels att behovet av böcker var stort på alla håll. Det fortsatta planeringsarbetet gjordes av henne och kulturchefen, som tillsammans utifrån önskemålen från skolorna skrev ihop ansökningshandlingarna. Det föll sig mest naturligt att göra så, eftersom skolorna är utspridda på ett så stort område och det är svårt att samla alla lärare, fortsätter hon.

Lindh säger att hon, som ensam drivkraft för projektet från biblioteket, inledningsvis tog kontakt med en webbdesignbyrå och en tecknare. Hon fick god hjälp i planeringen även av en dramapedagog, som fungerade som ”bollplank” och hjälpte henne att diskutera fram hur agentuppdraget skulle se ut. När Internetsidan var färdig samman kallade hon till ett informationsmöte med lärarna för den aktuella åldersgruppen, fortsätter hon. Responsen var mycket bra, hon kallade tretton personer och det kom nitton till mötet, vilket visade på ett stort intresse för projektet från lärarhåll. Innan arbetet kom igång på allvar reste hon ut till alla elva skolorna två gånger, första gången för en planeringsträff med lärarna och andra gången för att initiera barnen i alla klasser, berättar hon också.

Projektet kommer igång

Arbetet med de olika projekten påbörjades allt eftersom. I Strömsund säger Thelin, att när böckerna till ”Svenska på längden” kommit var arbetet i byskolorna självgående och något som hon inte behövde driva. Det var mycket värdefullt med detta tillskott av böcker som ett komplement till bokbussen. Kommunen fick inte de pengar som man ansökt om första året, men genom god planering delades ansökan upp på tre år och arbetet löpte på som planerat under de tre åren, berättar hon. Genom det välplanerade underlaget från skolorna hade de en så god grund att bygga på att det inte fanns någon anledning att ändra på de ursprungliga planerna under åren som gick, menar hon.

Jönsson säger att de valde att överlåta åt skolorna ute i kommunen att själva ta ansvar för sina inköp av böcker. Tanken från början var att biblioteket centralt skulle påverka valen av böcker, köpa in dem och sedan i tur och ordning cirkulera dem på ute på skolorna. Reaktionen från skolorna blev dock mycket positiv över detta beslut. Det finns inga pengar budgeterat till skolbibliotek och nu fick skolpersonalen möjlighet att köpa in egna frekventa böcker som behövs på skolorna, fortsätter hon. Projektet har sålunda löpt på bra under treårsperioden. Responsen från lärarna, som har arbetat lässtimulerande, har varit väldigt fin, säger hon också.

I planerna för Ragunda ingick möjligheten för skoleleverna att påverka bokinköp. Där blev det en mycket positiv respons, berättar Jönsson.

De fick vara med och påverka så pass mycket då i början. Det var väl första året som de påverkade mest. De tyckte att det var väldigt spännande att de med sin lärare fick ha en liten sammankomst och bli utsedda att representera önskemålen. Och så kommer de då ner till biblioteket några stycken och talar om att 'det här vill vi ha'. Och då har vi försökt att, i den mån det går att få tag på, tillgodose just det.

Hon säger också att eleverna måste hålla sig inom vissa kvalitetsgränser i sina bokval och att de härvid hade god hjälp av barnbokskatalogen (se 2.6). Många önskemål kom också därifrån.

Feldt säger att de i Härjedalens kommun följde planen, men att det tog tid att få det hela att rulla på. Alla filialföreståndare och barnbibliotekarier i kommunen har varit verk-samma med projekten. Det är två skolor som hon speciellt framhåller, Södra skolan i Sveg och Funäsdalens skola, där man arbetat väldigt aktivt med lässtimulerande insatser. Det beror på ett bra samarbete mellan skola och bibliotek, mycket tack vare engagerade lärare och ”eldsjälar” till bibliotekarier, menar hon. På båda ställen syns en ökning av biblioteksutlånen. Dock infriades inte förväntningarna från det speciella projektet för Sameskolan i Funäsdalen. Tyvärr finns det alltför få böcker utgivna på det språk som talas där, sydsamiska. De har köpt in allt som finns utgivet och även flyttat alla böcker på sydsamiska från biblioteket i Sveg till Funäsdalens bibliotek. Det är naturligt eftersom det är där de flesta samer i kommunen finns, fortsätter hon.

Feldt berättar vidare om ett projekt i Funäsdalen, ”Bokmalin”, som egentligen inte ingick i de första planerna. En bibliotekarie, som också är svensklärare, hann inte med att bokprata i klasserna och kläckte då idén att på svensktimmarna lära upp niorna att bokprata för de yngre barnen.

Det blev som en hel kår som kunde gå ut och prata böcker i mindre klasser. Det var upplyftande för de här niorna också, för de fick lära sig att prata och berätta om en bok som de tyckte om. Det blev väldigt uppskattat hos de små barnen, som såg upp till niorna. De fick på det här sättet bättre självförtroende, och det hela blev väldigt lyckat.

Ett annat projekt för läsfrämjande och läslust i Härjedalens kommun, är ”Bokjuryn 1999”. Ett arbete som barnbibliotekarie Olofsson genomförde med alla sjuor och åttor på Södra skolan i Sveg, totalt 140 elever. Hon berättar att de för de 20 000 kronor som avsattes för detta köpte in den rekommenderade uppsättningen böcker för den åldersgruppen. Efter en presentation av projektet med bokprat om böckerna i alla klasserna satte arbetet fart. Hon berättar att de hade som mål att alla skulle läsa minst två böcker och det har uppfyllts väl. Många har läst väldigt mycket mer, säger hon. För att tillgodose även de lässvaga eleverna och de som inte var så entusiastiska till att läsa köptes kompletterande titlar till det rekommenderade urvalet, fortsätter Olofsson. Hon berättar att eleverna i Bokjuryprojektet blev mycket positiva och glada över att så mycket pengar tillägnats speciellt till dem och att de fick alldeles nya och fräscha böcker att läsa och ha för sig själva. De visade stor entusiasm och tacksamhet. De kände sig utvalda, säger hon.

Lindh säger att till största delen har projektet med ”Åre Agentbyrå” fungerat bra. Det går till stor del ut på att eleverna med lärarnas hjälp arbetar aktivt med Internet, där de får deckaruppdraget av Mr X, löser problemen och håller kontakt via e-post med Mr X. På vissa skolor tycks inte lärarna ha fått insikten om att projektet är så stort och fordrar mycket tid. Hon menar att projektet måste få tid att mogna. Detta första år är ”lite vingligt” men hon är säker på att det kommer att utvecklas bra i fortsättningen. Alla inblandade, rektorer, lärare och barn, har tagit emot projektet mycket positivt, fortsätter hon. Hon var försiktig med förväntningarna i början men säger att de har infriats bra under arbetets gång. Dessutom har de inte bara fått läslust som resultat utan projektet har även burit med sig andra fördelar, enligt Lindh. I ”Åre Agentbyrå” samarbetar barnen gruppvis efter läsförmåga och har då lärt känna varandra i nya konstellationer. Därigenom är inte klasserna så låsta längre och en del fördomar mellan kamraterna har försvunnit.

Att arbeta läsinspirerande i glesbygd

Bibliotekarien i Strömsund säger att nackdelen med de långa avstånden är att man inte kan göra några spontana besök på skolorna annat än på centralorten. Hon säger att telefonen är en bra länk för hennes kontakt med lärarna i byskolorna. Någon kontakt via Internet förekommer bara via den elektroniska bibliotekskatalogen Book- IT, där lärarna exempelvis kan lämna inköpsförslag.

Med de stora avstånden i Strömsunds kommun är biblioteken mycket beroende av bokbussen för att nå ut till alla, säger hon. Bokbussen är en förutsättning för att barnomsorgen och skolorna i kommunen får sina behov av böcker tillgodosedda. Bussen fungerar som en länk mellan huvudbiblioteket och låntagarna ute i byarna. I ”Svenska på längden” ingick satsning på barnomsorgen under år ett. Då distribuerades boklådor med inköpta bilderböcker med bokbussen. Hon berättar att sändningar med boklådor till förskolor och skolor fungerade även före projektet. Det sker enligt ett rullande schema, där förskolorna har lagt in önskemål om periodicitet. Boklådorna rymmer 25 – 30 böcker, som hon plockar ihop och ser till att bokbussen tar med på respektive tur. Lådorna byts ut och de använda boklådorna skickas tillbaka. Hon säger att till terminsstarten finns ett stort önskemål om boklådor till skolorna, då lärarna ringer och beställer böcker. Det systemet fungerar väldigt bra, menar hon. Hon säger också att lärarna själva kommer och hämtar sina boklådor ibland, när de ändå har något ärende in till centralorten. Barnen från byskolorna gör också spontana besök på huvudbiblioteket i samband med att de har bad i badhuset, som ligger vägg i vägg med biblioteket, säger hon.

Ett lässtimulerande projekt, som är speciellt anpassat till glesbygd med bokbussen som förutsättning är ”Bok & Film”, som initierades av Länsbiblioteket. Strömsunds kommun är en av de tre kommunerna i Jämtland som ingår i det arbetet. Thelin säger att det blev mycket populärt. Bemötandet av projektet blev väldigt positivt och enligt henne är det här som de har sett den största reaktionen på de lässtimulerande insatserna i kommunen.

På min fråga om hon upplever några svårigheter att bedriva lässtimulerande projekt i glesbygd svarar Lindh att ”Åre Agentbyrå” är ett projekt som är direkt anpassat till glesbygd genom att det är baserat på Internet.

Utan Internet är ju inte det här projektet det projekt som det är. Det är ju

en stor del av projektet. Vi kommunicerar hela tiden via Internet.

Hon säger att det enda som var ”påtagligt ansträngande” var resorna ut till alla de tolv byskolorna, då projektet introducerades. Detta skedde två gånger, första gången för planeringen med lärarna och andra gången då barnen informerades.

Feldt säger att hon inte upplever några direkta svårigheter med att arbeta läsfrämjande i glesbygd. I kommunen finns det personal som arbetar med projekten på de större skolorna. Däremot menar hon att all personal inte har samma förutsättningar, somliga arbetar bara deltid, andra har inte adekvat utbildning för detta arbete.

Det läsfrämjande arbetet i Härjedalens kommun fungerar olika också beroende på skolornas närheten till något bibliotek. Feldt menar att där biblioteket ligger i skolan är det närmare samarbete och det underlättar. Hon säger att det inte finns några skolbibliotekarier i kommunen och att biblioteken ser till att byskolorna får sina böcker. Bidraget har delats upp, så att varje ställe har fått ett litet bestånd av böcker. Klassuppsättningar av litteratur finns på huvudbiblioteket och de skickas ut till byskolorna efter förfrågan, fortsätter hon. Genom att postgången är dålig ombesörjs detta av kommunens tjänstemän och politiker som tar med sig böcker när de far ut till skolorna på uppdrag. Hon framhåller också möjligheterna att lägga ut boktips på Internet, och anser att det är utmärkt att det nu finns tillgång till många hemsidor med sådana tips. I glesbygden är det ett bra sätt för lärare att ta till sig information om nya barn- och ungdomsböcker och själva bokprata för sina elever. Hon berättar att deras barnbibliotekarie nu har lagt ut elevernas omdömen om böckerna från ”Bokjuryn 1999” på Härjedalens hemsida.

Bibliotekarien i Ragunda menar att för att kunna arbeta läsfrämjande i glesbygd är det en förutsättning att eleverna från byskolorna kan komma till biblioteket för att få exempelvis bokprat och bibliotekskunskap. På grund av nedskärningar av personal har de nu ingen möjlighet att själva bedriva någon uppsökande verksamhet, vilket utgör ett problem med att nå ut med läsfrämjande verksamhet till alla i glesbygden. Biblioteket har heller inga möjligheter att skicka ut böcker till skolorna, så lärarna hämtar dem på biblioteket. Jönsson nämner också att för det läsinspirerande arbetet i glesbygd är det viktigt att det finns litteraturintresserade lärare som kan påverka eleverna.

”Läs Jämt” är ett projekt som Ragunda kommun cirkulerar i kommunen med ett år vardera mellan tre skolor under de tre åren som projektet pågår, enligt Jönsson. Det gäller att hitta lämpliga skolor med intresserade lärare, eftersom projektet vänder sig till elever i de lägre åldrarna, menar hon. Även i Härjedalens och Strömsunds kommuner pågår ”Läs Jämt”, säger intervjupersonerna där. Arbetena är nyligen påbörjade och informanterna anser att det ännu är för tidigt att ge något omdöme om dem.

”Läslustombudsprojektet” är också ett alldeles nystartat arbete som de tre kommunerna deltar i. Här samarbetar biblioteken med förskolepersonalen och förväntningarna på ett gott resultat är stora, märker jag. Thelin efterlyser fler projekt på länsnivå av typen ”Läslustombudsprojektet”:

I vår landsdel här tror jag att det är bra om man har en del länsövergripande projekt, för det är väldigt svårt att få idéer när man

sitter själv i en kommun. Man går in i väggen och kommer kanske inte på saker och ting. Man sitter och funderar och kanske har en idé, som inte går att genomföra. Så kan jag känna många gånger.

Hon menar också att det är bra med draghjälp från Länsbiblioteket för de bibliotek som ligger i glesbygd. Det kan då bli en samverkan mellan biblioteken i kommunen, man inspirerar varandra och man ger varandra tips. Det är viktigt att delge varandra erfarenheter, säger hon.

Nya medier

I kommunernas ansökningshandlingar planerades läsinspirerande arbeten även med hjälp av nya medier såsom Bok & film, Bok & band och Internet. Jönsson berättar att Bok & band blev mycket uppskattat bland lärarna som träning för lässvaga elever. Det är ett väldigt bra hjälpmedel som lästräning även för elever med invandrarbakgrund, säger hon också.

Enligt Feldt har de försökt att köpa in Bok & band till alla åldrar men det är osäkert om det finns att tillgå för tonåringarna, som de satsar på detta år. Hon fortsätter:

Vi tycker att Bok & band är en tillgång. Det är väldigt populärt. Man har inte förstått att det är så många barn som har lässvårigheter. De problemen har inte kommit fram förrän på senare år.

Jönsson säger även att de tidigare planerade att lägga in boktips via Internet på sin hemsida, så att lärarna där skulle kunna få omdömen om böcker för att i sin tur bokprata för eleverna. Eftersom barnbibliotekarien inte hann med att resa runt till kommunens alla skolor och bokprata är Internet ett bra medium som komplement, menar hon Tyvärr dröjde det arbetet på grund av att de inte fick förutsättningarna från kommunens dataavdelning. Nu finns det många andra Internetresurser att tillgå för att få boktips, så det känns inte lika angeläget längre, menar hon.

Theelin upplyser mig om att de har köpt in Bok & band till ett basbestånd på huvudbiblioteket, som alla får låna av.

Jag har pratat med speciallärare på en träff och visat upp det här med Bok & band. Det märks när man har varit ute, då blir det efterfrågan på det. Sen dalar det lite grann, och då måste man ut igen och prata för varan, så att säga. Man måste göra lite reklam för det. Men det är många som upptäcker Bok & band. Även privat lånar man Bok & band, till exempel vid läs- och skrivsvårigheter.

Hon säger att lärarna ofta ringer från byskolorna och beställer Bok & band med speciella titlar eller i bestämda ämnen, som de sedan skickar ut i boklådorna med bokbussen. I den senaste ansökan om bidrag har de lagt in önskemål om Bok & band även till depositioner på filialerna, fortsätter hon.

Enligt Lindh har de använt Bok & band där det har behövts. Lärarna har tagit ställning och beställt mediet till de elever som de bedömt har varit i behov av det. Hon har sett till att möjligheterna finns, och säger att det har fungerat bra som ett komplement i det lässtimulerande arbetet. Vissa elever har använt Bok & band under skoltid, andra har lånat hem och lyssnat.

Personal

Staten har bidragit med pengar till bokinköp, men hur är det med personalresurser? Enligt Feldt har Härjedalens kommun inte fått några extra pengar till personal, så arbetet har skett inom den ordinarie verksamheten.

Om vi hade kunnat satsa på någon som hade kunnat arbeta bara med det här, då hade det säkert blivit ett helt annat resultat.

Jönsson berättar att det olyckligtvis blev neddragningar av bibliotekspersonal samtidigt som projekten startades upp i Ragunda kommun. Detta faktum plus att viss personal byttes ut bidrog till att det läsfrämjande arbetet blev extra tungt, menar hon.

I Strömsund säger Thelin:

Det har inte varit några extra personalresurser. Allt har gått i sina gamla hjulspår faktiskt. Tiden räcker inte. Jag skulle gärna vilja ut och bokprata, men det finns absolut ingen tid för det. /---/ Man får förlita sig på dem som möter barnen: lärare, förskollärare, föräldrar. Att de puffar på och pratar för varan.

I Åre finns däremot pengar avsatta för personal i projektet. Lindh upplyser om att hon är tjänstledig från sitt ordinarie arbete på biblioteket för att arbeta med "Åre Agentbyrå". På det viset har det gett ett arbetstillfälle på biblioteket, en person på halvtid, säger hon.

Samarbete med andra organisationer än skolan

De personer som jag intervjuat arbetar i nära kontakt med kommunernas skolor. Hur har det länsinspirerande arbetet fortlöpt med andra verksamheter?

Jönsson säger att förskolan alltid kommer till biblioteket. Där fanns ett bra samarbete redan innan bidraget infördes. De har också ett gott samarbete med BVC i kommunen, som förmedlar information till föräldrarna om "Barnens Första Bok", ett projekt som sedan tidigare leds av Länsbiblioteket. Hon säger också att detta tredje år ska de enligt planerna satsa på de lägre åldrarna bl. a. med bokinköp till förskolorna. De planerar även besök med bokprat av bibliotekspersonalen ute på förskolorna.

Även Thelin nämner projektet "Barnens Första Bok", som de i Strömsunds kommun bedriver alltsedan det initierades av Länsbiblioteket för ett antal år sedan. Föräldrarna som besöker BVC i föräldrautbildningen bjuds in till biblioteket, där hon informerar om lämplig litteratur i föräldraskapet och även delar ut boken till dem. Hon återknyter också till vad hon tidigare sagt om boklådorna, som skickas ut till alla förskolor i kommunen med bokbussen. Även det samarbetet fanns före det nu pågående lässtimulerande arbetet.

I Åre säger Lindh att bibliotekspersonalen har träffar med föräldrar på BVC, där de delar ut Barnens första bok, har bokprat och delar ut lånekort till de som inte redan har. Hon säger att det samarbetet troligtvis fungerar bra i alla byar. Hon säger också att de i kommunen bedriver "Bokskolan" för sexåringarna, läslustprojektet som hon nämnt tidigare i intervjun.

Intresse från kommunalpolitikerna

Förutsättningarna för att få statsbidrag till arbete med lässtimulans var att kommunerna inte minskade på sina bokanslag och att kommunstyrelserna godkände ansökningarna (se 2.5). Vid min förfrågan om politikerna utöver detta har visat intresse för det lässtimulerande arbete i kommunerna svarar Feldt att Kulturnämnden i Härjedalens kommun alltid ställt sig bakom projekten och att de uttryckligen har som målsättning att främja barn- och ungdomskulturen och läsfrämjande. De har inte visat någon faktiskt reaktion på det pågående arbetet, men hon kan inte tänka sig annat än att de tycker det är bra.

Jönsson nämner att förutom att politikerna har fattat beslut om att bidragsansökan ska ske, så har ordföranden i humanistiska nämnden i Ragunda kommun nyligen bevisat en studiedag om skolbiblioteksfrågor i Östersund. Hon menar att detta är mycket positivt, men att det för övrigt inte finns någon politiker som är specialintresserad av det här området.

Det är väl för att deras nämndansvar är så omfattande. Det är både äldreomsorg, barnomsorg och allt det här som har med humanitet att göra. Så jag förstår att de inte kan välja ut några som ska vara specialintresserade av olika verksamheter.

Hon efterlyser samtidigt en högre status för läsande och bibliotek i kommunen, och önskar att den kommunala ledningen skulle besöka biblioteket någon gång.

Det är betydelsefullt för den som arbetar på bibliotek att veta att där är en som i alla fall har intresse av bibliotek, även om det inte är någon som springer här varje vecka. Någon som vet att uppskatta det som finns i kommunen.

Theelin säger att det inte har varit någon större aktivitet från politiskt håll i Strömsunds kommun, förutom att ansökningshandlingarna har behandlats en gång per år på nämndsammanträde. Lindh är nöjd med responsen i Åre kommun och känner att hon har ett bra stöd i sin verksamhet från kommunalrådet där.

Framtiden

De personer som jag intervjuade är samtliga positiva till den statliga satsningen för att stimulera och öka läsintresset bland barnen och ungdomarna. De ser med tillförsikt på det fortsatta arbetet i framtiden.

I Härjedalen säger Feldt:

Det är viktigt att det lyfts fram nu att läsandet minskar och hur viktigt det är att läsa skönlitteratur för att man ska få språket och för att kunna uttrycka sig och kunna hävda sin ställning i vårt demokratiska samhälle. Det är väldigt viktigt. Det är mycket bra med Internet och datorer och den satsningen, men för den skull får man absolut inte glömma bort hur viktigt det är med läsning. Det ena utesluter inte det andra, tvärtom.

Hon fortsätter med att uttrycka sin uppfattning om att det är betydelsefullt att barnen får vanan att läsa och lyssna när de är små för att ha nytta av det senare i livet. Därför är det mycket värdefullt med sådana här satsningar på barn och ungdom, menar hon. Härje-

dalens kommun ska fortsätta att arbeta dels med sina egna påbörjade projekt i kommunen, dels med de länsövergripande projekten ”Läs Jämt” och ”Läslustombud”. Dessutom planerar de att delta i de båda kommande riksomfattande läsprojekten ”Läsrelsen” och ”Läs 2000”, säger hon:

Vi ger inte upp, utan vi fortsätter. Man måste ju se framåt och tro på att det här har effekt.

Samma uppfattning har Jönsson i Ragunda kommun. Här planerar de också att fortsätta på den inslagna vägen med sina projekt och hoppas samtidigt på mer resurser till personal för att kunna utveckla det läsfrämjande arbetet. Hon anser att den statliga satsningen ger en bra förstärkning till kommunens resurser, men säger att det samtidigt är tråkigt att fattiga kommuner, som nödgas dra ner på bokanslagen, går miste om de här pengarna.

I Strömsunds kommun ska arbetet med ”Svenska på längden” fortsätta, det har nu blivit permanent, enligt Thelin. Hon anser att det är viktigt att de går vidare med den lässtimulerande verksamheten, när de nu har byggt upp ett bra bokbestånd och förutsättningar finns. Hon säger att draghjälpen från Länsbiblioteket är en god tillgång i detta och hoppas att samarbetet ska fortsätta att utvecklas i framtiden. Hon menar att statens satsning på det lässtimulerande arbetet är bra och hon är positiv till att pengarna fungerar som en spärr för kommunerna att inte sänka sina bokanslag. Hon har en önskan att både skolledning och politiker i kommunen framgent engagerar sig mer i de lässtimulerande projekten och tydligare går ut med budskapet om hur viktigt det är med läsningen. Slutligen har Thelin en önskan och ett hopp inför framtiden att även resurser till personal i det läsfrämjande arbetet ska prioriteras.

Även i Åre anser Lindh att det finns för lite pengar till läsfrämjandet och hoppas på att mer resurser till personal i framtiden kommer att prioriteras.

Det behövs ju människor till att 'prata böcker'. Det finns många bra böcker som de inte vet om, barnen. Man måste på ett lekfullt och bra sätt presentera dem för barnen. /---/ Det är ju så otroligt viktigt. För det vet vi allihopa som har pratat om en bok för barn, den lånas. Det är någon som läser boken. Intresset väcks.

De planerar att fortsätta med ”Åre Agentbyrå” och har som mål att få in projektet i ordinarie budget, fortsätter hon. Projektet har fordrat stora initialkostnader, som de slipper i fortsättningen. Arbetet kan nu drivas vidare enligt konceptet, men med förhoppningen att få personalresurser till att kunna presentera böckerna bättre, säger hon. Förutom de befintliga verksamheterna kring läsningen – BVC-träffen, Bokskolan i förskolan och Agentbyrån för tioårsgruppen – planerar de i Åre att också få igång någon läsverksamhet för eleverna i årskurs sex. Det arbetet ligger fortfarande på planeringsstadiet, men även där blir det i en rolig form med datorn som redskap, avslöjar hon.

6 Diskussion och slutsatser

Vi far vidare mot Strömsund genom den magra, myrlänta skogen med ett och annat bortrationaliserat hemman vid vägkanten. Det är litet egendomligt, tänker jag när Russfjorden börjar blänka fram på höger sida, att vi, nu när vi alltmera tydligt ser överbefolkningens alla avarter och komplikationer i våra storstäder, närmast betraktar glesbygden som en stackars sjuk pensionär som bara drar kostnader och kräver omvårdnad men som i långa loppet inte har något att ge. Vi kan ju i stället se den som den nödvändiga förutsättningen för att kunna lösa de växande tätbygdsproblemen! Om vi nu skall kunna klara av all den, delvis livshotande, förstörelse av vår livsmiljö som den framåtskridande urbaniseringen medför, måste vi ju betrakta glesbygderna som vår stora tillgång och inte som en belastning.

(Key-Åberg 1971, s 35)

Är det måhända så att Sveriges glesbygder har sin framtid i den uppväxande generationen? En av de bättre investeringarna till att behålla och utveckla en levande landsbygd torde vara genom olika satsningar på den unga befolkningen, så att de får valmöjligheter att stanna kvar i sin hembygd, tror jag. För att vända den negativa trenden och få en mer attraktiv glesbygd krävs, enligt min uppfattning, visionärer med initiativförmåga och handlingskraft. En bra grund för detta är en skolunderbyggnad som ger god läsförmåga och goda språkkunskaper i enlighet med skolans läroplan (se sid 13). Som Lars Hesslind (se sid 15) hävdar, är språket en av förutsättningarna till att skapa sig en god framtid. Exempel på sådana åtgärder är de läsfrämjande insatser som finns beskrivna i denna uppsats. Syftet med uppsatsen har varit att undersöka hur bibliotekarier/kulturarbetare med hjälp av ekonomiskt bidrag från Statens kulturråd arbetar i läsfrämjande projekt för barn och ungdom i Jämtlands läns glesbygd under åren 1997-1999 samt om/hur de projekten skiljer sig åt.

Undersökningen visar att de fyra kommunerna har lagt upp arbetet efter treårsplaner, men alla har valt olika arbetssätt. Länsbiblioteket i Östersund har genom barnbibliotekskonsulenterna varit en sammanhållande länk för tre projekt som varit länsövergripande och som de fyra kommunerna varit delaktiga i. Alla kommuner har inte deltagit i alla dessa projekt, men samtliga har varit verksamma i två eller flera av dem, finner jag.

6.1 De länsövergripande projekten

Utredningen *Boken i tiden* (se sid 11) uppmärksammar barnbibliotekskonsulenterna inom länsbiblioteket och deras arbete för lässtimulans bland barn och unga. (I övrigt kan jag inte finna att den utredningen uppmärksammar glesbygden och dess litteraturförsörjning.) Även Aidan Chambers poängterar i boken *Böcker omkring oss – om läsmiljö* (se sid 17) uppgiften som bibliotekskonsulenterna har som samarbetspartners och rådgivare till skolbibliotekspersonalen. Dessutom framhöll Thelin i intervjun hur bra det är med länsövergripande projekt för att de underlättar arbetet för bibliotekarierna ute i länet. Hon sade att det är bra med draghjälp från Länsbiblioteket, som därigenom åstadkommer samverkan mellan biblioteken ute i kommunerna. Jag noterar att i fram-

tidsplanerna för Länsbiblioteket ingår att fortsätta arbetet med sådana länsövergripande projekt. Där tror jag att barnbibliotekskonsulenterna har en viktig funktion att fylla.

Ett länsövergripande projekt är "Bok & Film", som Strömsunds kommun har deltagit i med hjälp av Länsbiblioteket. Det är ett projekt där jag finner att parterna har tagit till sig impulsen från Statens kulturråd att biblioteken bör sträva efter att utveckla samarbete med andra organisationer i sitt länsinspirerande arbete (se sid 11). I Länsbibliotekets avtal ingår dessutom att biblioteket ska samarbeta med andra organisationer, enligt intervjun med barnbibliotekskonsulenterna. I intervjun framkom också att samarbetet med FilmPool Jämtland har fallit mycket väl ut och projektet har blivit permanent. Genom att "Bok & Film" presenterades i en egen monter på Bok- & Biblioteksmässan i Göteborg i oktober 1998 har idén spridits och rönt intresse från många håll. Projektet är ett typiskt glesbygdprojekt, utarbetat med tanke på att barn och ungdom i glesbygden inte har samma tillgång till det rika kulturutbud som finns i tätorten, enligt intervjun. En skillnad som både Per Nilsson (se sid 21) och Marion Kloep (se sid 22) uppmärksammat i sina rapporter. Per Nilsson menar att storleken på bostadsorten har betydelse för ungdomarnas fritidsvanor. Han skriver att vissa fritidssysselsättningar är mer förekommande i storstadsområden, exempelvis teater- och bio- besök, vilket visar att satsningen på "Bok & Film" är en god idé, anser jag. Marion Kloep menar att de stora avstånden och dåliga bussförbindelserna på landsbygden bidrar till att ungdomarna där bl.a. inte kan nyttja bioutbudet som finns i tätorten, något som jag finner ytterligare bekräftar att projektet är rätt i sin utformning.

Amborn och Hansson (se sid 15) pekar på hur viktigt det är att barnen får skönlitteratur och läsning som en aktiv del i undervisningen. I min undersökning finner jag bl.a. ett projekt där jag tolkar att de intentionerna stämmer. Det är projektet "Läs Jämt", där alla fyra kommuner deltar. Det bygger på lärarnas aktiva medverkan att arbeta lässtimulerande och föra ut de litteraturstödda titlarna till eleverna. Lärarna arbetar genom läsecirklar bland eleverna på initiativ från Länsbiblioteket, erfar jag. Jag anser att man här har hittat ett bra sätt att arbeta aktivt med de litteraturstödda titlarna, som kanske annars riskerar att glömmas bort bland bibliotekens övriga bokbestånd. Samtidigt som eleverna genom undervisningen tillgodogör sig litteraturen kommer böckerna till nyttig användning, finner jag.

Samverkan med andra organisationer finns också i det tredje länsövergripande projektet, "Läslustombudsprojektet", där Eriksson sade att biblioteken har funnit en bra samarbetsform med förskolorna.

6.2 Kommunernas projekt skiljer sig åt

I samtliga kommuner, utom Åre, planerade biblioteken samarbete med BVC, barnomsorgen och i alla skolstadier. I projektet i Åre kommun, som beskrivs i uppsatsen, vände man sig enbart till skolorna. Det projektet skiljer sig från andra arbetssätt genom att Lindh i Åre fick idén från ett tidigare projekt, som riktades mot sexåringar. Nu fick hon möta de barnen igen som läsare, framkom i intervjun med henne.

Härjedalens kommun planerade att arbeta åldersindelad med en åldersgrupp varje år alltifrån nyfödda upp till gymnasieelever. År tre satsade man här på "Bokjuryn 1999",

ett projekt som fanns bara här. Jag finner också att det läsinspirerande arbetet riktat mot Sameskolans elever var den kommunen ensam om. Genom att satsa på en åldersgrupp varje år, såsom i Härjedalen, utnyttjas både de personella och de ekonomiska resurserna på ett bra sätt, finner jag. Jag tror att det kan vara bra att koncentrera verksamheten på en åldersgrupp åt gången, dels för att inte splittra arbetsuppgifterna alltför mycket för den berörda bibliotekspersonalen, dels för att snabbt kunna se resultatet av det nedlagda arbetet. Ett exempel på det kan man se i deras arbete med ”Bokjuryn 1999” som, enligt intervjun, föll väl ut och där eleverna kände sig utvalda.

Ragunda kommun valde att arbeta med ett stort projekt, ”Läslust”, omfattande kommunens alla skolor. Under treårsperioden planerade man att arbeta inom olika nivåer och områden i projektet, som förhoppningsvis skulle utvecklas från det första trevande stadiet till en nivå med stort läsintresse. Jag ser i den treårsplanen, liksom i Härjedalens plan, ett mönster som i mycket stämmer överens med Aidan Chambers (se sid 17) synsätt och principer till att stimulera läsningen hos barn och ungdom i skolan. Jag föreställer mig dock att det bidragssökande biblioteket kan ha svårigheter i sin kontakt med det fortlöpande lässtimulerande arbetet som bedrivs i skolorna beroende på vidden av det planerade arbetet och avstånden mellan bibliotek och skolor. Det framgick i intervjun med Jönsson att lärarna ute i skolorna själva fick ta ansvaret att köpa in böcker och arbeta självständigt med dem i lässtimulerande syfte. Jag ser den lösningen som ett resultat av flera samverkande faktorer: svårigheter med avstånden i glesbygden, stödet avsåg inte personalkostnader, det finns inte något samordnande huvudbibliotek i kommunen.

Strömsunds kommun valde också att arbeta i skolorna med ett genomgående projekt under de tre åren, ”Svenska på längden”. Det innebar att skolorna i kommunen fick ett förnyat och kraftigt utökat bokbestånd. De tre åren delades upp utifrån satsningar på inköp av media till skolor och förskolor efter en på förhand bestämd plan. Dessutom medverkade man under alla tre åren i projektet ”Bok & Film” i samarbete med Jämtlands läns bibliotek.

Åre kommun bestämde sig för att satsa på ett stort projekt under de tre åren, ”Åre Agentbyrå”. Bland de övriga projekten i kommunerna är detta en uppstickare genom sitt nya, annorlunda koncept med boken och IT som huvudinnehåll. Projektet skiljer sig från övriga projekt också genom att det vänder sig till en bestämd åldersgrupp, 10-åringar. Inledningsvis var detta ett mycket kostsamt projekt, en bidragande orsak till att fortsätta arbetet, enligt intervjun med Lindh.

Det finns naturligtvis både för- och nackdelar med kommunernas fyra olika typer av projekt. Deras olika förutsättningar och önskemål för dessa arbeten var avgörande för planerna inför projekten, upplever jag. Därför finns det också skillnader i deras arbeten med barnboksmiljonerna.

6.3 Att överbrygga svårigheter

Undersökningen visar att svårigheter med att bedriva läsfrämjande verksamhet i glesbygd kan vara av olika slag. Ett av problemen i glesbygden är de stora avstånden mellan människor och bibliotek, erfar jag. Thelin menade att spontana besök från

biblioteket på byskolorna inte förekommer på grund av avstånden. Jag finner att avståndet var en ansträngande del i det inledande skedet av "Åre Agentbyrå", då Lindh reste ut till alla byskolorna två gånger. Därefter leddes det projektet via Internet, och tanken bakom projektet var ju att överbrygga de långa avstånden.

En annan svårigheten att nå ut med lässtimulans till barn och ungdomar i glesbygd kan bero på personalresurser. Det framkom i intervjun med Feldt, som inte såg några direkta svårigheter med att arbeta läsfrämjande i glesbygd, förutom att de personella förutsättningarna är olika för olika bibliotek och skolor. På de större skolorna i Härjedalen finns bibliotekspersonal som arbetar med läsfrämjande projekt men de har olika förutsättningar. Alla arbetar inte heltid och alla har inte heller den rätta utbildningen, finner jag. För övrigt finns inte någon skolbibliotekarie i kommunen, vilket jag upplever som en brist som kan försvåra samarbetet mellan skola och bibliotek. Jag erfar att brist på personal också upplevs som en svårighet i det läsfrämjande arbetet i Ragunda, där Jönsson menade att biblioteket inte har någon möjlighet att bedriva uppsökande verksamhet på grund av personalneddragningar.

6.3.1 Bokbuss

Enligt de två utredningarna om bokbussverksamhet i Östhammars och Ljusdals kommuner (se sid 23) är bokbussen betydelsefull för att hålla landsbygden levande. Jag uppfattar att mobil biblioteksservice är ett mycket bra hjälpmedel att överbrygga de svårigheter som avstånden innebär i glesbygden. Det visade sig i undersökningen att bokbussen är en förutsättning för att bedriva läsfrämjande projekt i Strömsunds kommun. Här distribuerar den regelbundet boklådor till barnomsorgen. På det viset fungerade bokbussen som en länk mellan biblioteket och barnomsorgen under det första året av projektet där, då det satsades på den åldersgruppen, framkom det i intervjun med Thelin. Bokbussen i Strömsund är viktig också i ett annat projekt som kommunen är delaktig i, "Bok & Film". Det är anpassat till bokbuss, dels för att erbjuda ett alternativt kulturutbud till glesbygden, dels för att det är ett projekt som passar väl att använda på bokbuss, enligt intervjun med barnbibliotekskonsulenten.

Åre kommun äger ingen egen buss men hyr in bokbussen från Krokoms kommun varannan måndag för att nå ut till de sex byskolor som inte har tillgång till eget bibliotek (se 4.2.4). Varför nyttjas inte den mobila biblioteksservicen i de övriga kommunerna? I Härjedalens kommun löser man problemet med bokdistributioner från biblioteket till byskolorna genom att kommunens tjänstemän och politiker tar med sig böckerna på sina uppdrag, enligt intervjun med Feldt. Härjedalens kommun, som täcker en stor yta av Jämtlands län, skulle med en bokbuss nå ut med olika läsfrämjande åtgärder i glesbygden, anser jag. Där skulle den bl.a. kunna ersätta den lånestation som har försvunnit på en av byskolorna. Det skulle också innebära en möjlighet att få biblioteksservice till de samebyar som finns där. Som Peter Sarri framför i Jacobssons artikel (se sid 24) är bokbussverksamheten viktig för litteraturförsörjningen till samerna.

I Ragunda kommun förekommer det inte någon distribution med boksändningar ut till skolorna, enligt Jönsson. Det ansvaret ligger på lärarna, som själva hämtar böcker i biblioteket. Dessutom besöker skolbarn och förskolebarn ofta något av kommunens bibliotek, antingen under skoltid eller på fritiden. Den skola som där ligger längst bort

har cirka två mil till närmastliggande bibliotek, framkom det i intervjun. Ett avstånd som i glesbygd inte betraktas som speciellt långt, upplever jag. Men i Ragunda kommun, där lärarna i byskolorna själva arbetar med att öka läsintresset bland eleverna, skulle en bokbuss förmodligen innebära att kontakten i det läsfrämjande arbetet underlättades mellan dem och bibliotekarierna på kommunbiblioteken. Den kunskaps-sökande undervisningen i skolan skulle bli lättare att bedriva med hjälp av biblioteks-service via bokbuss i enlighet ovan nämnda bokbussutredningar, antar jag.

I Svennes utredning om bokbussverksamhet i Ljusdals kommun (se sid 23) framgår också att biblioteksservice med bokbuss är en stor kapitalinvestering. Jag förmodar att detta kan vara en orsak till att det endast är två av de fyra kommunerna i undersökningen som bedriver läsfrämjande verksamhet med hjälp av bokbuss. Att hyra bokbuss, såsom i Åre kommun, finner jag vara ett bra alternativ. Här utnyttjas bokbussen på flera håll och kostnaden hålls därmed nere.

6.3.2 Internet

Ett annat sätt att komma över svårigheterna med avstånden i glesbygden i det läsfrämjande arbetet är att utnyttja informationsteknologin. I Björnbergs och Franssons uppsats *Bokförmedling på Internet* (se sid 18) visar det sig att det är fullt möjligt att sprida boktips med hjälp av Internet. Eleverna som deltog i det projektet var entusiastiska och öppna för att arbeta med den nya tekniken, enligt författarna. De menar att en fördel med Internet är att tekniken är geografiskt oberoende. Dessutom visar de att projektet var ett sätt att få flickorna intresserade av datorer. Även på Statens Kulturråd har man uppmärksammat fördelarna med marknadsföring av litteratur via Internet. Barnbokskatalogen finns nu utlagd på webben (se sid 11), vilket gör det lättare för Kulturrådet att nå ut med information om de nya barn- och ungdomsböckerna till ett större antal människor än annars.

I min undersökning är det enbart Åre kommun som har satsat helhjärtat på Internet i sitt projekt med att öka läsintresset bland barnen. I intervjun med Lindh framkom att hon valde att arbeta med Internet just för att anpassa det lässtimulerande arbetet till glesbygden och samtidigt få barnen intresserade av läsning genom kombinationen IT och spänning. Här, liksom i Björnbergs och Franssons projekt, var samarbetet mellan barnen en viktig faktor, förstår jag. Jag kan i detta se en parallell till Aidan Chambers (se sid 17) teori i *"Läsandets cirkel"*, där han i boksamtal ser en möjlighet till att ge ökad läslust. Han beskriver det som en gruppträff där elever (och vuxna) samtalar om sina läsupplevelser, ger varandra boktips och reaktioner på vad de har läst. Med intresse ser jag att denna respons även kan ske interaktivt via Internet. Härigenom utnyttjas modern teknik för att utveckla en metod för läsfrämjande. Jag menar då att bokförmedling och boksamtal inte behöver innebära den direkta, personliga kontakten som Chambers åsyftar, utan den kan även ske via chat eller via utlagda boktips på Internet. Barnen i glesbygd får på detta sätt ett alldeles utomordentligt verktyg till samtal och tips om böcker, som de kanske aldrig annars skulle ha möjligheter till. Här kan också så många fler personer delta än vad som är möjligt vid ett konventionellt gruppsamtal, finner jag.

Det är intressant att notera att arbetet med "Åre Agentbyrå" inte bara har fört med sig ökad läslust utan även, som Lindh påpekade, att barnen har lärt sig att samarbeta i nya

gruppsammansättningar och därmed har fått en ökad tolerans för varandra.

Kombinationen traditionellt bokprat och boktips på Internet är också en metod att påverka läslusten hos barn och unga, anser jag. Inför arbetet med "Bokjuryn 1999" i Härjedalen hade bibliotekarien bokprat i klasserna innan eleverna själva läste böckerna. Innan projektet slutfördes lades elevernas egna omdömen om böckerna ut på kommunens hemsida, enligt intervjun med Olofsson. Även i Ragunda hade de planer att lägga ut boktips på Internet, enligt Jönsson. Avsikten var att det skulle bli en hjälp för lärarna som i sin tur skulle kunna bokprata inför eleverna utifrån detta. Jönsson beto- nade fördelen med detta medium genom att det är ett alternativ till biblioteks- personalens bokprat, som inte längre är möjligt att genomföra ute i skolorna. De planerna genomfördes dock inte på grund av att de rätta förutsättningarna från kommunens dataavdelning uteblev, enligt intervjun.

Även enligt rapporter som *Barnbarometern 98/99* (se sid 20), *Barns och ungdomars kultur* (se sid 19) och *Barnbokens ställning* (se sid 19) är barn och ungdomar öppna för det nya elektroniska utbudet av massmedia. I min undersökning finner jag att det enbart är Åre kommun som helt satsar på ett projekt som grundar sig på Internet. Härjedalen och Ragunda snuddar vid dess möjligheter och Strömsund använder det inte alls i något av projekten som undersökningen berör. Kan det bero på att det är både kostsamt och arbetskrävande att starta projekt som grundar sig på Internet? Detta framgår både av projektet i Åre kommun och projektet som beskrivs i *Bokförmedling på Internet* (se sid 18). I Åre fungerade projektet mycket tack vare hjälp från en webbdesignbyrå, en tecknare och en dramapedagog, enligt intervjun med Lindh. Projektets genomförande var också beroende av stora ekonomiska bidrag från flera givare (se 4.2.4).

Jag finner att det är betydelsefullt att både ekonomiska och personella resurser finns tillgängliga, liksom att datatekniken fungerar i alla led, för att få ett läsfrämjande arbete grundat på Internet att fungera. För att följa med i samhällets framsteg inom området är det, enligt min mening, nödvändigt för biblioteken att ta till sig de nya utvecklings- möjligheter som den elektroniska tekniken har att erbjuda. Eller som Feldt uttrycker det:

/---/ Det är mycket bra med Internet och datorer och den satsningen, men för den skull får man absolut inte glömma bort hur viktigt det är med läsning. Det ena utesluter inte det andra, tvärtom.

6.4 Samarbete med BVC och barnomsorg

Biblioteken i alla fyra kommuner samarbetar på något vis i projekt med BVC, barnhälsovården och förskolan. "Barnens Första Bok" har spridits till biblioteken i samtliga kommuner, som nu arbetar med projektet. Personalen på Ragunda kommuns bibliotek har bokprat för förskolebarnen som kommer dit på besök, framgick i intervjun med Jönsson. De ombesörjer även bokinköp till förskolorna. I Strömsund pågår sedan länge samarbete mellan kommunens huvudbibliotek och förskolorna. Där ringer förskolepersonalen in bokbeställningar som skickas i boklådor via bokbussen, enligt intervjun med Thelin. "Bokskolan" bedrivs för sexåringarna i Åre, enligt intervjun med Lindh. (Detta ingår dock inte i det projekt som uppsatsen handlar om.) I Härjedalens kommun ingick satsningar på de minsta barnen det första året i projektplaneringen. Dessutom besöker förskolorna kommunernas bibliotek när tillfälle bjuds, finner jag i min undersökning.

Det riktade arbetet med småbarnens kontakt med böcker och läsning, som de fyra kommunerna medvetet strävar efter, finner jag vara värdefullt. Wåhlin och Asplund Carlsson (se sid 16) menar att en av de tre faktorer/miljöer som påverkar barnens läsintresse och val av böcker är familjebiblioteket, och att föräldrarna där har en viktig uppgift i att introducera barnen i läsning och litteratur. Enligt Lars Hesslind (se sid 15) är barnen i vårt samhälle på väg att förlora språket. Han menar att det är viktigt att de på ett tidigt stadium kommer i kontakt med böcker och läsning för att få förutsättningar att påverka sina liv i positiv riktning. Därmed finner jag att ett projekt som "Barnens Första Bok", där föräldrarna ingår som en aktiv part, är betydelsefullt. Här uppfattar jag att samtliga kommuner har ambitioner i sina ansträngningar att nå ut med litteratur till de små barnen som väl stämmer överens med idéer som dessa författare för fram. I ett samarbete mellan biblioteket och förskolan, som i "Läslustombudsprojektet", där förskolelärare aktivt deltar för att föra ut läsning och kunskap om litteratur till barnen, ser jag också dessa intentioner. Här ger Länsbiblioteket utbildning och stöd till förskolelärarna genom en avlönad barnbibliotekarie som fungerar som cirkelledare i studiegrupper i respektive kommun, enligt intervjun med barnbibliotekskonsulenten.

6.5 Samarbete med skolan

Jag upplever att de fyra kommunernas huvudsakliga arbete i läsfrämjande syfte under de tre åren riktades mot skolorna med lärarna som viktiga förmedlare av litteratur och läsupplevelser. En av förutsättningarna för att få ett lyckat resultat med satsningarna i de olika projekten var att samarbetet mellan bibliotekspersonal och lärare fungerade bra, inte minst med tanke på de för många skolor långa avstånden till närmaste bibliotek. Ett sådant exempel är Ragunda kommun, där lärarna ombesörjer bokförmedlingen från biblioteket ut till skolorna genom att själva hämta böcker och köra ut till skolorna, enligt intervjun med Jönsson. Här förutsätts även att lärarna själva köper in böcker och driver det lässtimulerande arbetet ute i skolorna, enligt intervjun med henne. Vid behov får de stöd från biblioteket. Även arbetet med "Åre Agentbyrå" förutsätter ett engagemang från klasslärarna och ett nära samarbete mellan dem och projektledaren, framgick i intervjun med Lindh. Länsbiblioteket ger lärarna stöd och inspiration inför arbetet med projektet "Läs Jämt". Enligt Eriksson får de inspiration genom författarbesök och information om ny litteratur samt boktips under konferensdagar på Jämtlands läns bibliotek. Då får lärarna även ta del av projektledarens idéer om hur arbetet är tänkt att utformas under året.

Det framförs av Wåhlin och Asplund Carlsson att lärarna har betydelse för elevernas läsning (se sid 16). Lärarna står som skolans bokförmedlare i "samhällsbiblioteket" och kan där påverka eleverna i deras litteraturval och intresse för böcker, menar de. Att skola och bibliotek samarbetar i olika lässtimulerande projekt uppfattar jag som en åtgärd även i linje med Amborns och Hanssons (se sid 15) mening att skolan har en viktig roll i strävan att föra ut litteratur och läsning till eleverna i enlighet med läroplanen. De påpekar att läsning och litteratur ingår i undervisningen för att ge eleverna chansen att få ett fullgott språk. Jag finner att de projekt i uppsatsen som har samarbete mellan skola och bibliotek i mycket syftar till detta.

Aidan Chambers teorier i "*Läsandets cirkel*" (se sid 17) upplever jag förutom i Åre kommun också i de övriga kommunernas sätt att arbeta. I planerna för arbetet med

lässtimulans ingick exempelvis för Ragunda och Härjedalen sådant som läsning och bokprat i grupp, personliga och spontana boktips eleverna emellan, bänkböcker, fasta lästider med tyst och hög läsning, läsläxa, elevernas bokrecensioner, olika åtgärder i skolbiblioteket för att lyfta fram boken etc. Eleverna i en niondeklass i Härjedalens kommun var direkt delaktiga genom att de bokpratade för yngre skolkamrater. Eleverna på den högstadieskola i Ragunda kommun, där jag gjorde min intervju, deltog aktivt genom utvärdering av arbetet i projektet. De var dessutom delaktiga i bokinköpen genom att de lämnade in önskemål på böcker till bibliotekarien, en metod som Chambers också rekommenderar. Här ser jag mönster som även stämmer överens med "kompisbiblioteket", vilket Wåhlin och Asplund Carlsson (se sid 16) beskriver som den viktigaste påverkansfaktorn av de tre biblioteken. Jag anser att genom att elever i högstadiet får möjlighet att aktivt arbeta med läsning och litteratur, där de bl.a. deltar med boktips och bokinköp, kan vara ett led i strävan att ge dem andra alternativ till kultur än vad det kommersiella utbudet erbjuder, något som Göran Nylöf (se sid 21) uppmärksammar i sin artikel.

Stöd till lässvaga elever var en av målsättningarna för det läsinspirerande arbetet för samtliga kommuner. Talböcker finns med i de planerade inköpen hos Härjedalens och Strömsunds kommuner. I treårsplanerna finns Bok & band med bland de medier alla avsåg att köpa in, och i Åre användes det som komplement i det lässtimulerande arbetet med "Åre Agentbyrå". Feldt sade att de i Härjedalens kommun inriktade sig mycket på Bok & band och lättlästa böcker för att arbeta läsfrämjande mot barn med lässvårigheter. Jönsson i Ragunda uppfattade att lärarna uppskattade Bok & band mycket som hjälp för lässvaga elever. Men det tycks vara ett hjälpmedel som ännu inte riktigt har slagit igenom i skolan med tanke på att Thelin sade att lärarna behövde uppmärksammas på att mediet fanns tillgängligt. Bok & band är ett kostsamt hjälpmedel, och jag finner det vara en god idé att, såsom i Strömsunds kommun, köpa in ett basbestånd till huvudbiblioteket för att låna ut som deposition till skolorna. Genom att beståndet cirkulerar blir det väl utnyttjat, och barnen kan även komma till biblioteket på sin fritid och låna hem Bok & band för att ytterligare öka spridningen.

Enligt Jönsson är Bok & band en bra läshjälp för elever med invandrarbakgrund. I min undersökning finns för övrigt inte något projekt inriktat direkt mot personer med invandrarbakgrund, erfar jag.

Att förutsättningar såsom ambition och ekonomiska medel finns för att bedriva läsfrämjande verksamhet behöver inte alltid betyda att arbetet går att genomföra tillfredsställande. I Härjedalens kommun finns Sameskolan i Funäsdalen, där biblioteket planerade att i samarbete med dess lärare utöka och bättre tillgängliggöra beståndet av sydsamisk litteratur. I intervjun framgick att det arbetet inte var möjligt att utföra, så som man hade tänkt sig, på grund av brist på sydsamisk litteratur. I bibliotekslagen (se sid 12) fastställs att bl.a. minoriteter skall uppmärksammas särskilt. Men det arbetet försvårades här av orsaker som lokalt inte går att råda över. Förutom att de köpte in allt som finns utgivet flyttades all sydsamisk litteratur från biblioteket i Sveg till Funäsdalens bibliotek, för att göra det bästa av situationen, framgick i intervjun med Feldt. I Jacobssons artikel (se sid 24) visar det sig också att den sydsamiska litteraturen är liten i jämförelse med litteratur på övriga samiska språk. Med endast 20 titlar i barn- och ungdomslitteratur på sydsamiska är det ganska omöjligt att för de samiska eleverna

bedriva någon lässtimulerande verksamhet värd namnet, förstår jag.

6.6 Bibliotekarierollen

”Åre Agentbyrå” och ”Läslustombudsprojektet” är de enda projekt i min undersökning som har fått pengar avsatta för personalkostnader. Alla övriga projekt, både de länsövergripande och kommunernas egna, har erhållit ekonomiska bidrag enbart till inköp av litteratur och till kostnader i samband med rent läsfrämjande insatser. Jag finner att de flesta av mina informanter och deras kollegor arbetar med de läsfrämjande projekten parallellt med sina ordinarie arbetsuppgifter samt att detta ofta upplevs som betungande. Barnbibliotekskonsulenten säger:

Det finns gott om böcker för barn, men det finns lite personal som arbetar med böckerna och med att föra ut dem. Mer resurser till personal skulle behövas.

Jag tolkar det som att mina informanter menar att resultaten med satsningarna med hjälp av bidragsmiljonerna hade blivit annorlunda om det hade funnits mer personal för detta arbete.

I artiklarna av Martelius (se sid 24) och Belfrage (se sid 25) visar det sig att bibliotekarierollen är på väg att förändras. Kompetensen som nyutbildade bibliotekarier besitter är åtråvärd inom näringslivet samtidigt som folkbiblioteken går mot problem med personalbrist. I Wåhlins och Asplund Carlssons studie (se sid 16) framgår att det ser ut som om bibliotekariernas roll som bokförmedlare direkt till barnen har övertagits av lärarna i ”sambällsbiblioteket”. Det förekommer även i de läsfrämjande arbetena i min undersökning. I stället för att förmedla boktips direkt till barnen sker det nu indirekt genom tips till lärare, såsom exempelvis i ”Läs Jämt”. Jag ser att både bokprat direkt och boktips indirekt via Internet för lärare kan vara ett sätt att effektivt nyttja de minskade bibliotekariesurserna. Med lärares hjälp kan bibliotekarier sprida intresse för böcker till fler elever än vid traditionella bokprat i klasser. Dessutom kommer man ifrån de svårigheter som det innebär för bibliotekarier i glesbygden att ta sig ut till skolor som ligger långt bort från biblioteket.

Men är det alldeles självklart att lärarna tar på sig rollen som bokförmedlare? Hur räcker deras tid till för detta i tider då även skolans resurser har reducerats kraftigt? Jag ställer mig dessa frågor samtidigt som jag noterar att Barkanowitz (se sid 25) anser att ett av dagens mest akuta problem med barns minskade läsning är bristen på fackutbildade bokförmedlare, som väcker barnens läslust genom ett direkt och nära arbete med dem.

Att använda informationstekniken i det läsfrämjande arbetet kan innebära både för- och nackdelar, upplever jag. En av fördelarna är att eleverna ofta upplever det som spännande och stimulerande att arbeta med datorer, vilket framkom både i intervjun med Lindh och i Björnbergs och Franssons arbete (se sid 18). En annan fördel kan vara att det är mindre personalkrävande, ett stort antal personer kan ta till sig boktips från ett fåtal bibliotekarier - se exemplet ovan med lärarna. Barnen kan via chat ge varandra boktips och reaktioner på vad de läst. Å andra sidan går man miste om den personliga kontakten och det direkta bokpratet från en professionell bibliotekarie. Aidan Chambers framför i boken *Böcker omkring oss – om läsmiljö* (se sid 17) behovet av stöd från

vuxna i barnens kontakt med litteratur och läsning. Det anser jag bokprat från yrkeskunniga bibliotekarier direkt till elever i skolan kan bidra med. Lindh framhöll i intervjun att även denna personliga kontakt med bibliotekarier i bokpratet är viktigt. Därmed upplever jag att lässtimulans både med hjälp av Internet och genom direktkontakt med bibliotekspersonal är betydelsefulla i det läsfrämjande arbetet. Det ena behöver inte utesluta det andra.

Jag finner att de flesta informanter är nöjda med kommunalpolitikernas stöd för biblioteksfrågor och det läsfrämjande arbetet i kommunerna. I en av mina intervjuer framgick att det finns en önskan om ett större intresse och engagemang. I Kulturrådets rapport *Barnbokens ställning* (se sid 19) framstår bristen på insikt och kunskap i kulturfrågor hos styrande i nya nämnd- och förvaltningsorganisationer som en av orsakerna till nedskärningar i kommunernas biblioteksverksamheter och därmed barnens minskade intresse för böcker och läsning. Med tanke på detta tror jag att det kanske är nödvändigt att huvudmän och arbetsgivare inom biblioteksområdet inser att man måste satsa på barnkulturen och bibliotekspersonalen. Det kommer att bli svårt att rekrytera personal till biblioteken i framtiden med de nu rådande förutsättningarna, förmodar jag.

Jag noterar att rekryteringen av bibliotekarier med adekvat utbildning till näringslivet ökar samtidigt som det börjar råda brist på bibliotekarier inom de kommunala biblioteken. Är det så att vi på väg att låta informationstekniken överta den personliga kontakten med skol- och folkbibliotekarier i det läsfrämjande arbetet, vilket medför minskade behov av den yrkesgruppen? Är det så att bibliotekarierna kommer att spela en underordnad roll i framtidens arbete med att påverka barnens och ungdomarnas läsintresse? Är lärarna och Internet på väg att överta rollen som bokförmedlare? Kan man utläsa detta även utifrån det faktum att staten satsar miljoner på omfattande åtgärder för lässtimulans, som skall utföras utan extra tillskott av personalresurser, samtidigt som kommunalpolitiker lägger sparkrav på biblioteksverksamheten? För mig förefaller det också vara lättare att få större bidrag till läsprojekt som grundas på Internet än för andra ”konventionella” läsprojekt, vilket ”Åre Agentbyrå” tyder på. Vad beror det på? Detta är frågor som jag ställer mig och som tål att tänka på i det fortsatta arbetet med lässtimulans och läsfrämjande åtgärder för barn och ungdomar, anser jag.

6.7 Slutsatser

De slutsatser jag kommer fram till i min undersökning är bl.a. att de fyra kommunerna alla arbetar utifrån treårsplaner, men att deras projekt skiljer sig åt beroende på olika förutsättningar och önskemål. Samtliga arbetar främst med skolan som samarbetspartner, men även BVC och barnomsorgen ingår. Att lärarna har en betydelsefull uppgift i det läsinspirerande arbetet och att en förutsättning för att uppnå önskade resultat är att samarbetet mellan lärare och bibliotekspersonal fungerar bra, är också slutsatser som jag drar. Bland de personalkategorier som nyttjas i projekten förekommer till övervägande delen bibliotekspersonal och lärare.

Jämtlands läns bibliotek har varit initiativtagare och sammanhållande länk till ett antal länsövergripande projekt. Det arbetet uppfattas som värdefullt.

En annan slutsats är att två hjälpmedel som är effektiva för att överbrygga de stora

avstånden i glesbygd är bokbuss och Internet. Av de fyra kommunerna i min undersökning är det två som använder sig av dessa. I Strömsunds kommun används bokbussen till att distribuera boklådor till förskolor och skolor samt till att erbjuda kvalitetsfilm till barn och ungdom. Åre kommun använder Internet som verktyg i det stora projektet ”Åre Agentbyrå”, där det är ett kommunikationsmedel som eleverna aktivt arbetar med. En av mina slutsatser här är att Åre är den kommun som har kommit längst i arbetet med att via elektroniken minska avståndet mellan människa och bibliotek.

Jag drar även den slutsatsen att det inte alltid är de stora avstånden i glesbygden som gör det svårt att bedriva läsfrämjande arbete. Brist på bibliotekspersonal är ytterligare en faktor som försvårar det arbetet.

Målgrupperna har i stort sett varit desamma med övervägande del av grundskoleelever. Alla kommunerna uppmärksammar lässvaga barn och ungdomar. Projekt som vänder sig direkt till barn och ungdomar med invandrarbakgrund har jag inte funnit hos någon kommun i detta arbete. Jag drar därav slutsatsen att det inte förekommer några sådana arbeten bland dem. Jag har även kommit fram till att projekt inte alltid utfaller som förväntat. Det visar arbetet på Sameskolan i Härjedalen, som inte var möjligt att genomföra tillfredsställande på grund av bristen på sydsamisk litteratur.

6.8 Förslag till vidare forskning

Mitt arbete grundar sig på utsagor från bibliotekspersonal/kulturarbetare, och jag har beskrivit de läsfrämjande och lässtimulerande insatserna i kommunerna utifrån deras synsätt och upplevelser. Barnen och ungdomarna, som är huvudpersoner i projekten, har inte alls kommit till tals här. Det skulle därför vara intressant att i en ny undersökning få veta hur de uppfattar dessa lässtimulerande åtgärder riktade mot sig.

Enligt Lönn (se sid 24) har även Norge satsat på läsfrämjande åtgärder för barn och unga. Eftersom Jämtland gränsar mot Trøndelag i Norge kunde man i en sådan undersökning även ta med barn och ungdomar därifrån och göra en jämförelse mellan svenska och norska grupper. Ett sådant perspektiv på undersökning skulle också kunna bli intressant, tror jag.

7 Sammanfattning

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur bibliotekspersonal/kulturarbetare arbetar i läsfrämjande projekt för barn och ungdom i Jämtlands läns glesbygd samt om/hur de projekten skiljer sig åt. Arbetet grundar sig enbart på utsagor från bibliotekspersonal/kulturarbetare.

Min problemformulering är: *Hur arbetar bibliotekarier/kulturarbetare med läsfrämjande projekt för barn och ungdom i fyra av Jämtlands läns glesbygds-kommuner, och kan man urskilja skillnader i projekten kommunerna emellan?*

Undersökningen baseras på arbeten med läsfrämjande projekt under åren 1997-1999. Den är begränsad till att gälla fyra av åtta kommuner i Jämtlands län: Härjedalen, Ragunda, Strömsund och Åre. Östersunds kommun ingår också i undersökningen, eftersom där finns ett länsbibliotek som samordnar projekt som hela eller delar av länet arbetar med.

Undersökningen utgår från det statliga, treåriga bidrag som infördes 1997 i syfte att stimulera och öka barns och ungas läsintresse och deras litteraturtillgång på biblioteken. Beslutet om bidraget grundades på en larmrapport, *Barnbokens ställning*, som påvisade att barn och unga läser allt mindre, att försäljning av barn- och ungdomslitteratur gått ner och att bokutlånen till barn och unga minskat på biblioteken under senare år. Bidraget är uppdelat i två delar, 25 miljoner kronor avsett för stöd av inköp till barn- och ungdomslitteratur och 5 miljoner kronor avsett för att främja läsningen bland barn och unga.

Materialet för uppsatsen består av de fyra kommunernas bidragsansökningar med bifogade redogörelser för planerade arbeten med projekt samt intervjuer med personer som arbetat med projekten i de fyra kommunerna.

Undersökningsmetoden är kvalitativ intervjumetod, som här innebär en undersökning inom ett specifikt område avgränsat till några kommuner med information från ett begränsat antal personer. Undersökningen baseras på fem djupintervjuer och en spontan, kort intervju. Intervjuerna gjordes ute i kommunerna på respektive informants arbetsplats. I metoden ingår även litteratursökningar och litteraturstudier.

Som bakgrund till stödet (kapitel 2) beskrivs den politiska processen alltifrån larmrapporten till beslutet om barnboksmiljonerna och gällande villkor. Här ingår regeringens förslag, betänkande och beslut samt villkoren utfärdade av Statens kulturråd. Hur bidragsdelen om 5 miljoner kronor för läsfrämjande åtgärder blev permanent återges också. Lagar och förordningar såsom bibliotekslagen, de kulturpolitiska målen samt läroplaner finns omnämnda här.

Under litteraturavsnittet (kapitel 3) tas tidigare undersökningar om barn och läsning upp. Barnets tidiga möte med litteratur, miljöer/faktorer som påverkar barnens läsning, barns och ungdomars kultur- och medievanor samt orsaker till deras förändrade läsvanor beskrivs. Barn och ungdomar i glesbygd har andra förutsättningar för och

tillgång till kulturella utbud jämfört med barn och ungdomar i tätorter. Litteraturförsörjningen till barn och unga i glesbygden fordrar speciella åtgärder såsom bokbuss och ett väl fungerande nätverk av skol- och folkbibliotek. Skolans och lärarnas roll i det lässtimulerande arbetet beskrivs. Ett modernt verktyg i bokförmedlingen är Internet, vilket uppmärksammas i en magisteruppsats. Den nya bibliotekarierollen tas upp här.

I bakgrunden till länets lässtimulerande åtgärder (kapitel 4) presenteras de fyra kommunernas bidragsansökningar med planer inför projekten. Kommunernas biblioteksorganisationer beskrivs. Här finns även uppgifter på bidragsbeloppen som varje kommun erhöll. Här beskrivs helt kort också Jämtlands län samt Jämtlands läns bibliotek. I Jämtlands län finns fyra landskap: Jämtland, Härjedalen samt mindre delar av Hälsingland och Ångermanland. Här är 1,5 procent av Sveriges befolkning bosatt på en yta motsvarande 12 procent av Sveriges areal. Östersund utgör länets centrum. Här finns Jämtlands läns bibliotek, som fungerar både som kommunbibliotek och länsbibliotek. Biblioteket har en barnbibliotekskonsulent som arbetar aktivt ut mot länet och bl.a. har till uppgift att initiera länsövergripande projekt.

Intervjuredovisningen (kapitel 5) visar hur kommunerna har arbetat i sina projekt samt hur Länsbiblioteket i Östersund har deltagit i arbetet med länsövergripande projekt. Tre projekt, ”Bok & Film”, ”Läs Jämt” och ”Läslustombudsprojektet” är länsövergripande och drivs med pengar från bidragssmiljonerna. Strömsunds kommun har framgångsrikt deltagit i ”Bok & Film”, ett projekt som förutsätter bokbuss. De två övriga projekten har samtliga kommuner deltagit i. De fyra kommunerna har drivit egna projekt i syfte att öka den lustfyllda läsningen och intresset för litteratur hos barn och unga. För detta har de erhållit statliga bidrag från bidragssmiljonerna baserat på treårsplaner med kommunernas egna idéer på projekt man önskat arbeta med.

Alla har samarbetat med BVC, barnomsorgen och skolan. Projekt i samarbete med skolan dominerar. Projektet i Åre kommun gäller enbart samarbete med skolan. Härjedalens kommun arbetade varje år med olika åldrar från nyfödda upp till gymnasieelever. År två satsades det dessutom på barn med särskilda behov. En högstadieskola här arbetade år tre med projektet ”Bokjuryn 1999”. Satsningar gjordes här även på Sameskolan. Ragunda kommun valde ett genomgående projekt, ”Läslust”, som omfattade alla skolor och nivåer under tre år. Här var skoleleverna aktiva på flera sätt. Arbetet innebar en stor del självständigt arbete från lärarna, såsom beställningar och köp av nya böcker. Strömsunds kommun arbetade också med ett projekt, ”Svenska på Längden”, som till största delen innebar att förnya och utöka skolornas bokbestånd. Ett framstående projekt var här ”Bok & Film”. Åre kommun satsade på ett stort projekt för 10-åringar, ”Åre Agentbyrå”, där boken och IT samverkar. Internet fungerade här som ett viktigt verktyg.

I diskussionskapitlet (kapitel 6) knyts de olika delarna i uppsatsen samman och olika projekt jämförs. De stora avstånden i glesbygden innebär svårigheter att bedriva läsfrämjande arbete där. Bokbussen är en mycket betydelsefull tillgång för glesbygdens biblioteksservice och litteraturförsörjning. Det framgår tydligt i Strömsund, där bokbussen är en förutsättning för att nå ut med boklådor till kommunens byskolor och även för att projektet ”Bok & Film” ska fungera. Åre kommun hyr in en bokbuss för att

nå ut till avlägsna skolor. Andra kommuner löser boktransporter från och till biblioteken med hjälp av tjänstemän och politiker, såsom i Härjedalen. I Ragunda förutsätts att skolpersonal hämtar/lämnar bokdepositioner på biblioteket samt att skolelever och förskolebarn själva besöker biblioteket på skoltid eller under fritiden.

Elektroniken utnyttjas i glesbygdens lässtimulerande verksamhet. Internet är en allt viktigare resurs för arbetet på bibliotek i glesbygd. Det är märkbart framför allt i projekt som ”Åre Agentbyrå”, som är direkt anpassat till glesbygden och förutsätter användning av Internet. Att arbeta interaktivt med Internet främjar både barnens läsning och deras intresse för tekniken, framgår här. Även boktips utlagda på webben är ett sätt att utnyttja IT för att nå ut till alla. Det är ett hjälpmedel som både Härjedalen och Ragunda lyfter fram i sina projekt.

Alla kommuner samarbetar med skolan i sina projekt. Ofta är det långa avstånd mellan bibliotek och skola, vilket förutsätter ett stort engagemang från lärarna. Det framgår tydligt i alla projekt som vänder sig till skolan. Bristen på bibliotekspersonal för den läsfrämjande verksamheten påtalas som en bidragande orsak till att det är svårt att bedriva detta arbete i glesbygd.

Trots vilja och ekonomiska resurser är det inte alltid möjligt att genomföra läsfrämjande idéer. Ett exempel är Sameskolan i Härjedalen, där man inte kan fullgöra sitt arbete tillfredsställande på grund av bristen på sydsamisk litteratur.

Lässvaga elever uppmärksammas i samtliga kommuner. För dem är Bok & band ett utmärkt hjälpmedel, som används i samtliga projekt. Projekt som vänder sig direkt till barn och ungdomar med invandrarbakgrund har jag inte funnit.

Jämtlands läns bibliotek är till stor hjälp som initiativtagare och stöd till ett flertal länsövergripande projekt.

Kapitlet avslutas med slutsatser och förslag till vidare forskning. Bland slutsatserna nämns att de fyra kommunerna arbetar med olika projekt men alla baseras på treårsplaner. Grundskoleelever är den huvudsakliga målgruppen och lärarna är viktiga samarbetspartners. Jämtlands läns bibliotek står som initiativtagare till ett flertal länsövergripande projekt. Det är främst de långa avstånden som gör det svårt att arbeta läsfrämjande i glesbygd. Bokbuss och Internet är två effektiva hjälpmedel här. Två kommuner använder sig av dessa hjälpmedel i sina projekt: Strömsund har bokbuss till hjälp i projekten ”Bok & Film” och ”Svenska på längden” och Åre använder Internet i projektet ”Åre Agentbyrå”. Brist på bibliotekspersonal är också ett problem i den lässtimulerande verksamheten i glesbygden.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

I författarens ägo:

Intervju med barnbibliotekskonsulent, Jämtland läns bibliotek, 2000 03 16

Intervju med biblioteks- och kulturchef, Härjedalens kommun 2000 03 24

Intervju med barnbibliotekarie, Härjedalens kommun 2000 03 24

Intervju med bibliotekarie, Ragunda kommun 2000 03 21

Intervju med barnbibliotekarie, Strömsunds kommun 2000 04 03

Intervju med barnkultursamordnare, Åre kommun 2000 05 19

Handlingar från kommunernas *Ansökan om statsbidrag till inköp av litteratur till folk- och skolbibliotek 1997, 1998, 1999*

Utredning om bokbussverksamheten i Östhammars kommun, 1993

Tryckta källor

Amborn, Helen och Hansson, Jan (1998), *Läsglädje i skolan : en bok om litteraturundervisning tillsammans med slukarålderns barn.* – Falun : En bok för alla

Barkanowitz, Detlef (2001), *Barnbibliotekarie.nu. // Biblioteksbladet.* – Årg. 86 : nr 01, s 24

Barnbokens ställning – inom biblioteksväsendet och inom barnomsorgen (1996). – Stockholm: Statens kulturråd. – (Rapport från Statens kulturråd ; 1996:1)

Barns och ungdomars kultur (1998). – Stockholm : Statens kulturråd. – (Kulturen i siffror ; 1998:1)

Belfrage, Joneta (2000), *Nya chanser för klassisk kompetens. // Biblioteksbladet.* – Årg. 85 : nr 9, s 27

Bibliotekslag (1996). – Stockholm : Fritze. - (SFS ; 1996:1596)

Björnberg, Maria och Fransson, Malin (1998), *Bokförmedling på Internet : ett praktiskt projekt och dess utvärdering.* – Borås : Högskolan i Borås, Institutionen Bibliotekshögskolan. – (Magisteruppsats ; 1998: 73)

Boken i tiden (1997) : betänkande av Utredningen om boken och kulturtidskriften . – Stockholm : Fritze. - (SOU ; 1997: 141)

Bonniers stora världsatlas [Kartografiskt material] (1994) / [atlaskartografi: Sverige: Lantmäteriet Kartcentrum, världen: Liber kartor]. – Stockholm : Bonnier lexikon

Chambers, Aidan (1998), *Böcker inom oss : om boksamtal.* – [Ny utg.]. - Stockholm : Rabén & Sjögren

- Chambers, Aidan (1995), Böcker omkring oss : om läsmiljö. – Stockholm : Norstedts
- Ejvegård, Rolf (1996), Vetenskaplig metod. – Andra upplagan. - Lund : Studentlitteratur
- Fakta om Jämtlands län 2000 [2000]. – Fickbok. – Östersund : Länsstyrelsen Jämtlands län
- Filipson, Leni (1999), Barnbarometern 98/99. – Stockholm : Mediamätning i Skandinavien
- Förordning om statsbidrag till folkbibliotek (1996). – Stockholm : Kulturdep. – (SFS ; 1996:1608)
- Hartman, Sven G. (1993),Handledning : liten handbok för den som arbetar med projekt, specialarbeten eller rapporter. – 2. [rev.] uppl. - Linköping : Univ., Lärarutbildningen. – (Skapande, vetande ; 17)
- Hertel, Hans (1995), Bogen på mediernes supermarked // Litterarursociologi : en antologi redigeret af Erland Munch-Petersen. – 2. udgave. – Ballerup : Dansk BiblioteksCenter. – S 10-39
- Hesslind, Lars (1993), Halta pegasens ägg. – Göteborg : Tre Böcker
- Holme, Idar Magne och Solvang, Bernt Krohn (1997), Forskningsmetodik. – Lund : Studentlitteratur
- Hågård, Siv (1997a), Statsbidrag till folkbibliotek. – Stockholm : Statens kulturråd. – (PM-LB 1997:1)
- Hågård, Siv (1997b), Mer läslust för barn och ungdomar! – Stockholm : Statens kulturråd. – (Pressmeddelande 1997-06-19)
- Jacobsson, Sten (2000), Peter Sarri – den samiska litteraturens beskyddare. // Biblioteksbladet. – Årg. 85 : nr 7, s 20-22
- Key-Åberg, Sandro (1971), Rapport från glesbygd // ”Detta djävla Norrland” : 20 författare möter glesbygden. ... / [av Tor Bergner ...]. – Göteborg : Författarförl. : [Solna] : [Seelig]. – S 30-41
- Kloep, Marion (1998), Att vara ung i Jämtland : tonåringar berättar om sina liv. – Österåsen : Uddeholts Förlag
- Kulturbarometern i detalj (1997) : tema litteratur och bibliotek. – Stockholm : Statens kulturråd. – (Kulturen i siffror ; 1997:1)
- Lagercrantz, Olof (1985), Om konsten att läsa och skriva. – Malmö : Wahlström & Widstrand

Läroplan för förskolan (1998) : Lpfö 98. – Stockholm : Utbildningsdep.

Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna [1994] : Lpo 94 : Lpf 94. – Stockholm : Utbildningsdep.

Lönn, Tottie (2000), Snåla anslag i Norge. // Biblioteksbladet. – Årg. 85 : nr 9, s 17

Martelius, Eva (2000), IT-boomen ett lyft för bibliotekarier. // Sydsvenska Dagbladet, 2000-09-09, s A6

Nilsson, Per (1998), Fritid i skilda världar : en undersökning om ungdomar och fritid i ett nationellt och kontextuellt perspektiv. – Stockholm : Ungdomsstyrelsen. – (Ungdomsstyrelsens utredningar 11)

Nylöf, Göran (1991), Ungdomars kulturella beredskap. // Kulturrådet, nr 4, s 9-21

Regeringens prop.1996/97:3 (1996) : Kulturpolitik. – Stockholm

Regeringens prop.1997/98:86 (1997) : Litteraturen och läsandet. - Stockholm

Riksdagen (1997a), Kulturutskottets betänkanden och yttranden 1996/97:KrU1. – Stockholm : Gotab

Riksdagen (1997b), Protokoll 1996/97:49. – Stockholm : Gotab
Finns även som elektroniskt dokument. URL:
<http://www.riksdagen.se/debatt/9697/prot/049/s0490016.htm>

Svenne, Helene (1995), I samma gamla hjulspår? : en utredning om bokbuss i glesbygd. – Gävle : Bibliotek Gävleborg

Thorell, Jerker (1997), IT & datalexikon. – Stockholm : Liber

Wåhlin, Kristian och Asplund Carlsson, Maj (1994), Barnens tre bibliotek : läsning av fiktionsböcker i slukaråldern. – Stockholm/Stehag : Symposion. – (Skrifter utgivna av Svenska Barnboksinstitutet nr 53)

Elektroniska källor

(Samtliga elektroniska dokument är nedladdade 2001-04-13)

Dorbell, Katarina (2000), Bokjuryn 2000. – Elektroniskt dokument
URL: <http://www.barnensbibliotek.net>

Drugg, Thomas (2000a), Biblioteket i siffror. – Elektroniskt dokument
URL: <http://www.z.lanbib.se/siffror.htm>

Drugg, Thomas (2000b), Bibliotekets organisation. – Elektroniskt dokument
URL: <http://www.z.lanbib.se/organisation.htm>

Eriksson, Maj (1999), Projektet Bok & Film. – Elektroniskt dokument
URL: <http://www.z.lanbib.se/bokofilm.htm>

Östersunds kommun (2000), Kultur. – Elektroniskt dokument
URL: <http://www.ostersund.se/kultur/kultur.htm>

Bilaga 1

Agneta Forsling Jansson
Storgatan 25
831 30 Östersund
Tel: 063-13 36 77
E-mail: ulf.jansson@gamma.telenordia.se

2000 03 01

Till
XXXXXXXXXX

MAGISTERUPPSATS

Jag läser Biblioteks- och informationsvetenskap på högskolan i Borås och har nu påbörjat arbetet med min magisteruppsats, som ska handla om hur barnboksmiljonerna för lässtimulerande åtgärder har kommit till användning i Jämtlands län under åren 1997, 1998 o. 1999.

Med barnboksmiljonerna syftar jag på det statsbidrag till inköp av litteratur till folk- och skolbibliotek som enligt riksdagsbeslut infördes 1997 om 25 miljoner kronor per år under en treårsperiod. Målgruppen är barn och unga, och man vill genom bidraget öka tillgången till litteratur för dem samt stimulera deras intresse för att läsa böcker.

Jag har för avsikt att avgränsa mitt arbete till fyra kommuner i Jämtlands län; Härjedalen, Ragunda, Strömsund och Åre. Dessa kommuner kommer att utgöra mitt arbetsmaterial, och det innebär att jag ska göra djupare undersökningar om deras lässtimulerande arbete med hjälp av barnboksmiljonerna. Jag kommer inte att göra några försök till utvärdering av projekten, utan har som idé att göra en jämförelse mellan planerade projekt och de projekt man fick pengar till och hur dessa utfördes. Med andra ord, en slags kartläggning av de lässtimulerande projekt som pågått/pågår i vårt län tack vare statsbidraget.

För att få bästa möjliga resultat kommer jag att använda mig av intervjuer med berörd personal. Därför vore jag mycket tacksam om Du kan hjälpa mig genom att avsätta tid för en sådan intervju, förhoppningsvis under mars månad.

Detta brev kommer att åtföljas av ett telefonsamtal från mig inom en snar framtid, då vi kanske kan avtala en lämplig tidpunkt för vår träff. Intervjun kommer att ta ca. 1 timme i anspråk.

Med stor tacksamhet för Din medverkan!

Vänligen,

Agneta Forsling Jansson

Bilaga 2

INTERVJUMANUAL

BARNBIBLIOTEKSKONSULENT

JÄMTLANDS LÄNS BIBLIOTEK

- Vilka är Länsbibliotekets uppgifter gentemot länets kommuner?
- Har Länsbiblioteket varit länets kommuner behjälplig vid ansökningsförfarandet av barnboksmiljonerna?
  - I så fall hur?
- Har Länsbiblioteket samarbetat med andra bibliotek/institutioner i länet i något läsfrämjande projekt under dessa tre år?
  - I så fall vilket/vilka?
  - Varför just dessa?
- Hur gick urvalen till?
  - Projekt?
  - Målgrupp?
  - Samarbetspartners?
- Hur stora bidrag ansökte ni om till resp. projekt?
- Hur mycket bidrag fick ni?
- Hur har arbetena i projekten gått till?
- Vilka ambitioner hade ni och era samarbetspartners med de olika projekten?
  - Vad ville ni uppnå?
- Har förväntningarna på arbetet i de olika projekten infriats?
- Kommer något/några av dessa projekt att bli permanent?
- Har något/några projekt blivit speciellt uppmärksammat?
  - Massmedia, utställningar etc.?
- Har personalresurserna räckt till för projektarbetena eller har ni fått extra pengar?
  - Omprioriteringar?
- Jämförelse före/efter satsningarna: Kan ni se någon bestående effekt?
  - Har något projekt utmärkt sig mer än något annat?
- Har samarbetet mellan Länsbiblioteket och de samarbetande biblioteken/institutionerna förändrats totalt sett under åren 1997-1999?
  - I så fall hur?
- Har politikerna uppmärksammat ert arbete i något projekt?

- Har Du några synpunkter på statens satsning på barnboksmiljonerna?
- Förväntningar/planer på framtiden för barnen/ungdomarna och läsfrämjande arbete över kommungränserna?

Bilaga 3

INTERVJUMANUAL BIBLIOTEKARIER/KULTURARBETARE KOMMUNBIBLIOTEK

- Varför bestämde ni er för just detta/dessa projekt för läsfrämjande åtgärder, när ni ansökte om pengar?
  - Hur tänkte ni?
- Vilka kontakter tog ni inför valet av projekt?
  - Informationsträffar?
  - Inspirationsmöten?
- Vilka var delaktiga i arbetet med planeringen av ansökan?
  - Organisationer, skolor, personer, eldsjälar etc.?
- Varför just dessa?
- Har samma personer varit delaktiga i planeringen av ansökan varje år?
- Har politikerna i kommunen visat något intresse för era läsfrämjande projekt ?
- Fick ni de pengar som ni ansökt om något år?
- Hur många skolor/klasser har deltagit i projektet?
- Hur såg biblioteksverksamheten i er kommun ut för barn och ungdomar innan bidraget infördes?
- Hade ni något samarbete med BVC, förskola, skola /andra institutioner innan?
- Hur fortlöpte arbetet med de planerade projekten under treårsperioden?
- Motsvarades era förväntningarna på de läsfrämjande arbetena om man jämför med planen i ansökan?
- Ändrade ni inriktning på projekten mellan åren?
- Varför i så fall?
  - Ev. utvärderingar?
- Har ni deltagit i något länsövergripande arbete för lässtimulans utöver era egna projekt under de tre åren?
- Hur har arbetet med nya medier såsom Bok & band, CD-rom etc. utfallit i det läsfrämjande arbetet?
- Vilka förväntningar hade ni på de lässtimulerande projektarbetena vid starten?
  - Engagemang från de inblandade

- Samarbetspartners
- Barnens reaktioner

- Har de förväntningarna infriats?

- Vilka reaktioner på arbetet med lässtimulans har ni fått från barnen/ungdomarna, samarbetspartners, föräldrar etc. under dessa år?

- Kan ni se någon bestående förändring i barns o. ungdomars läsinträsse i en jämförelse före/efter bidragets införande?

- Har personalresurserna räckt till för de lässtimulerande arbetena eller har ni fått extra resurser för detta?
  - Omprioriteringar?

- Glesbygdsperspektivet ; upplever ni några svårigheter att bedriva detta arbete i glesbygd?

- Har massmedia uppmärksammat någon/några av era läsfrämjande aktiviteter?

- Synpunkter på statens satsning på barnboksmiljonerna?

- Förväntningar på framtiden för barnen/ungdomarna och/eller läsfrämjande arbete?
  - Nya projekt, fortsätta med samma projekt eller inga projekt alls?